

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Minh Tra Pham

**Práva dítěte v mezinárodních dokumentech
v oblasti soudnictví ve věcech mládeže**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Monika Bayerová, Ph.D.

Katedra mezinárodního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 2. 12. 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 153 896 znaků včetně mezer.

.....

Minh Tra Pham

V Praze dne 2. 12. 2019

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí mé diplomové práce JUDr. Monice Bayerové, Ph.D., za veškeré rady, připomínky a ochotu, kterou mi v průběhu vypracovávání této diplomové práce poskytla. Zároveň děkuji celé rodině, hlavně rodičům a nejbližším přátelům za neustávající podporu a pochopení během mého vysokoškolského studia.

Obsah

Úvod.....	1
1. Soudnictví ve věcech mládeže.....	3
1.1. Pojem.....	3
1.2. Dítě v konfliktu se zákonem.....	4
1.3. Přehled vývoje právní úpravy na mezinárodní a regionální úrovni.....	5
1.4. Cíle systému soudnictví ve věcech mládeže.....	9
1.5. Základní modely soudnictví pro mládež.....	10
2. Univerzální úroveň – systém Organizace spojených národů.....	12
2.1. Ženevská deklarace práv dítěte z roku 1924.....	12
2.2. Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948.....	13
2.3. Deklarace práv dítěte z roku 1959.....	14
2.4. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1966.....	15
2.5. Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech z roku 1966.....	18
2.6. Úmluva OSN o právech dítěte z roku 1989.....	19
2.6.1. Obecná východiska pro soudnictví ve věcech dětí podle Úmluvy o právech dítěte.....	21
2.6.2. Prevence protiprávního jednání dítěte.....	22
2.6.3. Opatření sloužící jako alternativy k formálnímu soudnímu procesu.....	23
2.6.4. Věk a systém trestního soudnictví dítěte.....	25
2.6.5. Záruky spravedlivého procesu.....	26
2.6.6. Opatření uplatňovaná v návaznosti na vydání rozhodnutí.....	34
2.6.7. Zbavení osobní svobody dítěte.....	36
2.7. <i>Soft-law</i> dokumenty na půdě OSN.....	40
2.7.1. Pekingská pravidla.....	41
2.7.2. Rijádská směrnice.....	48
2.7.3. Havanská pravidla.....	49
2.7.4. Vídeňská směrnice.....	49
3. Implementace mezinárodních standardů v českém právním řádu z pohledu orgánů OSN...	51
3.1. Mechanismy dohledu a implementace.....	52
3.2. Závěry Výboru pro práva dítěte.....	53

3.3. Závěry Výboru pro lidská práva.....	54
3.4. Současné postavení České republiky k závěrům orgánů OSN.....	54
Závěr.....	56
Seznam zkratek.....	59
Seznam použitých zdrojů.....	60
Abstrakt a klíčová slova v českém jazyce.....	61
Abstrakt a klíčová slova v anglickém jazyce.....	62

Úvod

„Dítě“ bývá běžnou odpovědí na otázku, koho můžeme řadit mezi zranitelné osoby ve společnosti. Je tomu tak z důvodů velmi logických, pocházejících z poznatků biologie a lidského vývoje, tedy z důvodu, že dítě je duševně a fyzicky méně vyspělé než dospělý člověk. Jeho jednotlivé schopnosti, dovednosti i znalosti se postupně vyvíjí a není ani jednoznačný konsensus na tom, kdy se na dítě z uvedených důvodů tato speciální ochrana již neuplatní. Nicméně lze uvést, že Úmluva o právech dítěte (dále také jen jako „Úmluva o právech dítěte“ nebo „CRC“) a mnoho dalších instrumentů přijatých mezinárodními organizacemi a státy vnímá jako děti všechny osoby mladší 18 let. Diskuse o tom, zda je to skutečně „to nejlepší“, ponechme nyní stranou.

Podobně jako dospělí se děti ocitají v nejrůznějších životních situacích a často je pro ně náročnější si nimi poradit. Může tomu být například z důvodu nedostatečného porozumění a znalostí či závislosti na dospělých. V důsledku ocitnutí se v některých nepříznivých situacích, ve většině případů bez zavinění dítěte, dochází k dalšímu prohloubení jejich zranitelnosti. Zvláště zranitelnými dětmi jsou bezesporu například děti v ozbrojených konfliktech, děti ohrožené násilím, děti v nedostatku péče, děti bez přístupu ke vzdělání, děti migranti, děti bez domova, děti pocházejících z etnických menšin a také děti v systému soudnictví ve věcech dětí. Poslední skupinou dětí se bude zabývat i tato diplomová práce. Jedná se o poměrně velkou a komplexní oblast, která je právně upravena jak na úrovni mezinárodní, tak regionální. Systém soudnictví ve věcech dětí zahrnuje děti v různém postavení, nejčastěji jde o děti v konfliktu se zákonem, ale může se jednat také o oběti, svědky či děti rodičů, kteří se dopustili trestné činnosti, přitom tato práce bude věnovat pozornost zejména dětským pachatelům. Přestože je oblast zaměření této práce běžně označována pojmem „soudnictví ve věcech mládeže“, bude zde užíván rovněž pojem „soudnictví ve věcech dětí“ a podobná spojení, neboť je nutno klást důraz na skutečnost, že se jedná o práva náležející ve většině případů všem dětem, a nikoliv pouze zúžené skupině „mládež“.

Vzhledem tomu, že zkušenost dítěte s trestním soudním systémem je sama o sobě negativním zážitkem je potřeba upravit a opět na dodržování práv dítěte po celé řízení od prvního kontaktu dítěte se soudním systémem. Ačkoliv se dítě dopustilo protiprávního činu je nutno vyvažovat všechny jednotlivé zájmy, které je potřeba v konkrétním případě chránit. Těmito zájmy jsou většinou ochrana společnosti před nebezpečným chováním na jedné straně, ale také důsledná ochrana práv pachatele, který je dítětem a lidskou bytostí. Otázka, jak v systému soudnictví tyto cíle vyvažovat, respektive, jakým způsobem zacházet s dětmi v konfliktu

se zákonem, lze také přeformulovat na otázku, jaká práva a záruky jsou a mají být dětem poskytnuty.

Dnes je to již 30 let, co Úmluva o právech dítěte změnila náhled na dítě, které bylo do té doby vnímáno spíše jen jako objekt, který je potřeba chránit. Dítě začalo být považováno za nositele práv, za osobu, od narození náleží určitá práva a může je vykonávat a v případě, že se jí těchto práv nedostává, může se těchto práv dožadovat. S Úmluvou o právech dítěte se téma zároveň soudnictví ve věcech dětí stalo také otázkou lidskoprávní.

Komplexnost oblasti a také dopady na děti při jejím nesprávném uchopení jsou dalekosáhlé. Stačí si jen uvědomit, že i dospělí, kteří projdou trestním řízením, jsou následně poznamenáni na dlouhou dobu, někdy po celý život. Je proto nezbytné zajistit, aby po celý proces a rovněž při jakémkoliv setkání dítěte se systémem trestního soudnictví ve věcech dítěte, byly poskytnuty dítěti záruky spravedlivého procesu a zároveň, aby byly minimalizovány jeho negativní účinky. Proto úkol, který jsem si pro tuto práci zvolila, je zmapovat jednotlivá práva, která jsou dětem v konfliktu se zákonem poskytována mezinárodním právem.

Ačkoliv je nutno vzít v potaz nepochybně velký podíl na ochraně práv delikventních dětí, který přinesla činnost Rady Evropy, zejména skrze rozhodování Evropského soudu pro lidská práva, bude práce zúžena pouze na dokumenty přijaté na půdě Organizace spojených národů (dále také jen „OSN“).

V první části práce budou představeny základní pojmy relevantní pro zaměření práce a obecný přehled vývoje v předmětné oblasti práv dítěte na poli mezinárodním i v rámci regionů. Druhá část se bude soustředit přímo na jednotlivé dokumenty relevantní pro oblast soudnictví ve věcech dětí a na konkrétní záruky, které dítěti poskytují. Mezi vybranými dokumenty má stěžejní roli Úmluva o právech dítěte a bude jí věnována větší pozornost. Poslední část práce směřuje k otázce realizace práv dětí a zaměřuje se na implementaci mezinárodních standardů v České republice, a to zejména skrze pohled dohledových orgánů stojících při některých mezinárodních úmluvách.

Dítě je především dítětem a tato skutečnost by měla být rozhodující i v případě, že se dítě dopustilo protiprávního činu.

1. Soudnictví ve věcech mládeže

Tato kapitola slouží jako úvod do tématu. Poskytuje vymezení pojmu soudnictví ve věcech mládeže a dítěte v konfliktu se zákonem. Dále jsou shrnuty historické a společenské důvody, které vedly k vytvoření systému práv dítěte v oblasti trestního soudnictví a jaký je jeho účel. V poslední části této kapitoly bude stručně pohovořeno o základních modelech, které se v soudnictví ve věcech mládeže uplatňují.

1.1. Pojem

Co je myšleno soudnictvím ve věcech mládeže? Soudnictví ve věcech mládeže nebo soudnictví nad mládeží, z anglického překladu termínu „juvenile justice“, se zaměřuje speciálně na děti obviněné, obžalované nebo uznané vinným z porušení trestního práva.¹ Koncept soudnictví ve věcech mládeže tvoří zákony, politiky, pokyny, obyčejové normy, systémy, odborníci, instituce a způsob zacházení speciálně uplatňované vůči dětem v konfliktu se zákonem.² Je nutno podotknout, že v odborné literatuře je český překlad tohoto pojmu označován za poněkud zavádějící, neboť se jím zpravidla nerozumí pouze problematika soudů mládeže, ale obecně systému a výkonu spravedlnosti ve věcech delikventní, případně pouze delikvencí ohrožené mládeže.³ Systém soudnictví ve věcech mládeže je tedy celkem komplexní systém s mnoha fázemi a souvisejícími zájmy (od počátečního zatčení, policejních výslechů a předsoudního vyšetřování po řízení před soudem a výkon trestu), s různými aktéry v různých rolích a s různými závěry ohledně způsobů, jak je a mělo by být s dětmi zacházeno.⁴ Dalším problematickým aspektem je okruh subjektů, na které se soudnictví ve věcech mládeže vztahuje, respektive, čí práva ochraňuje. V tomto ohledu je na místě zvážit, zda není přesnější pojem soudnictví ve věcech dětí nebo soudnictví dítěte z anglického „child justice“. Níže budou předloženy argumenty, proč by tomu tak mělo být.

¹ HUMAN RIGHTS COUNCIL. *Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights: Access to Justice*. OSN dokument A/HRC/25/35, 16. 12. 2013, odst. 6-7. Dostupné z: <https://undocs.org/en/A/HRC/25/35>.

² UNODC. *Manual for the measurement of juvenile justice indicators*. New York: 2006, s. 54. Dostupné z: https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Manual_for_the_Measurement_of_Juvenile_Justice_Indicators.pdf.

³ HULMÁKOVÁ, Jana. *Delikventní mládež ve významných mezinárodních dokumentech*. Trestněprávní revue. 2009, 8(12), s. 365-366.

⁴ LIEFAARD, Ton. *Juvenile justice from an international children's rights perspective* In Routledge International Handbook of Children's Rights Studies. London: Routledge, 2015, s. 236. Dostupné z: <https://doi.org/10.4324/9781315769530>.

1.2. Dítě v konfliktu se zákonem

V mezinárodních dokumentech a také v trestněprávní a kriminologické literatuře se lze setkat s pojmy vymezujícími období dětství a dospívání v souvislosti s tím, že pachatelem je právě osoba v tomto věku. Jde zejména o pojmy dítě, mladistvý, mládež a mladý dospělý. Tyto pojmy nejsou s ohledem na odlišnosti právních úprav jednotlivých států vymezeny jednotně. Některé ani nejsou definovány zákony či významným mezinárodním dokumentem nebo jsou, ale nemusí mít shodný význam.⁵ Pojem mladistvý (juvenile) však nemusí vždy odpovídat konceptu „dítěte“. Podle pravidla 2 odst. 2 Pekingských pravidel je mladistvým „*dítě nebo mladý člověk, se který může být podle pravidel příslušného právního řádu za trestný čin jednáno jiným způsobem než s dospělým.*“ Rozhodující je tedy způsob jednání s dítětem v konfliktu se zákonem, aby jej bylo možno označit za mladistvého.⁶ Toto rozlišování však naopak neobsahuje článek 11 písm. a) Havanských pravidel rozumí pod pojmem „juvenile“ všechny děti mladší 18 let.

Článek 40 Úmluvy OSN o právech dítěte z roku 1989 hovoří o dítěti obviněném, obžalovaném nebo uznaném vinným z porušení trestního práva. V literatuře jsou tyto děti, kterými se věnuje soudnictví ve věcech mládeže často označovány za děti „v konfliktu se zákonem“, při užívání této terminologie je přitom důležité mít také na zřeteli, že dokud soud nerozhodne o vině, je takové dítě pouze obviněné z porušení zákona.⁷ V této práci bude pojem dítě v konfliktu se zákonem užíván i pro děti obviněné či obžalované z porušení trestněprávních norem či jinak zahrnuté v systému soudnictví ve věcech mládeže. Obdobně, jak bylo pojednáno o „pojmu soudnictví nad mládeží“ v kapitole 1.1. výše, také český překlad pojmu „mladiství“ (anglicky „juveniles“) není přesný a s ohledem na úpravu obsaženou v zákoně č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen „ZSVM“) může být matoucí, neboť v anglickém textu jsou tím vždy myšleny všechny osoby mladší 18 let a pojem se neomezuje pouze na děti ve smyslu § 2 odst. 1 písm. c) ZSVM.⁸ Pojem mladistvý je zpravidla označována věková kategorie osob, které spáchaly trestný čin, jsou již trestně odpovědné, ale jejich postavení v rámci trestního práva je modifikováno. ZSVM definuje mladistvého jako osobu, které v době spáchání provinění dovršila patnáctý rok a nepřekročila osmnáctý rok svého věku.

⁵ HULMÁKOVÁ, Jana. *Delikventní mládež ve významných mezinárodních dokumentech*. Trestněprávní revue. 2009, 8(12), 365-366.

⁶ VAN BUEREN, Geraldine. *The international law on the rights of the child*. Hague: Nijhoff, 1998, s. 171.

⁷ LIEFAARD, Ton. *Juvenile justice from an international children's rights perspective*. In Routledge International Handbook of Children's Rights Studies. London: Routledge, 2015, s. 234. Dostupné z: <https://doi.org/10.4324/9781315769530>.

⁸ HOFSCHEIDROVÁ, Anna. *Ochrana práv dětí v konfliktu se zákonem v mezinárodněprávních dokumentech*. Liga lidských práv, Brno 2014, s. 22, 49, 88 a 95. Dostupné z: <http://llp.cz/publikace/ochrana-prav-deti-v-konfliktu-se-zakonom-v-mezinarodnepravnich-dokumentech/>.

V odborné literatuře jsou také užívány pojmy nedospělí či nedospělci a nezletilci, všechny většinou směřují na osoby, které pro nedostatek věku nejsou trestně odpovědné. V souvislosti s tím, že pojem nezletilý (osoba od narození do 18 let, pokud nenabyla zletilosti dříve) má v občanském právu jiný obsah, je lépe termín nezletilci v tomto významu neužívat.⁹

1.3. Přehled vývoje právní úpravy na mezinárodní a regionální úrovni

Myšlenka, že s dětmi má být zacházeno jiným způsobem než s dospělými není nová a například v norském trestním zákoně ze 13. století bylo stanoveno, že dospělý chycen při krádeži může přijít o obě dvě ruce, zatímco dítě mohlo přijít pouze o jednu ruku.¹⁰

K pozoruhodnému rozvoji v oblasti lidských práv obecně došlo v první polovině 20. století. Tento vývoj ovlivnil mimo jiné děti. V roce 1924 tzv. Ženevská deklarace práv dítěte¹¹ (dále také jen „Ženevská deklarace“) přijatá na půdě tehdejší předchůdkyně OSN, Společnosti národů, zdůraznila zvláštní postavení dítěte a zahájila tak vývoj otázky postavení dítěte v mezinárodním právu.¹²

Všeobecná deklarace lidských práv (dále jen „UDHR“) byla přijata 10. prosince 1948, jakožto stěžejní mezinárodní dokument ochrany lidských práv všech lidí. Přes své obecné zaměření však UDHR obsahuje také práva určená přímo dětem, a to v článku 25 odst. 2.

Po druhé světové válce a založení OSN začaly přípravy pro vznik nové deklarace práv dítěte. V procesu bylo zahrnuto mnoho zemí různých kultur a různé úrovně rozvoje. Přes širokou podporu trvalo však dalších třináct let, než Valné shromáždění OSN přijalo Deklaraci práv dítěte¹³. Došlo k tomu 20. listopadu 1959. Deklarace z roku 1959 však neobsahuje žádné ustanovení věnující se výslovně dětem v konfliktu se zákonem.

Dítě je také adresátem práv ve dvou významných lidskoprávních úmluvách ze dne 19. 12. 1966 – Mezinárodní pakt o občanských a politických právech¹⁴ (dále jen „ICCPR“) a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech¹⁵ (dále jen „ICESCR“).

⁹ HULMÁKOVÁ, Jana. *Delikventní mládež ve významných mezinárodních dokumentech*. Trestněprávní revue. 2009, 8(12), 365-366.

¹⁰ DROHAN, Madelaine; FAUSTINI, Patrizia. *For every child, answers: 30 years of research for children at UNICEF Innocenti* [online]. UNICEF, 2019, s. 49. ISBN 9788865220573. Dostupné z <https://www.unicef.org/media/62206/file/For-every-child-answers-2019.pdf>.

¹¹ *Geneva Declaration on the Rights of the Child*. League of Nations, 26. 9. 1924. Dostupná z: <http://www.un-documents.net/gdrc1924.htm>.

¹² LIEFAARD, Ton. *Deprivation of Liberty of Children in Light of International Human Rights Law and Standards*, Antwerp/Oxford/Portland: Intersentia Publishing 2008, s. 37 (chapter 2). Dostupné z: <https://research.vu.nl/en/publications/deprivation-of-liberty-of-children-in-light-of-international-huma>.

¹³ *Declaration of the Rights of the Child*. United Nations, 20. 11. 1959. Dostupná z: <https://web.archive.org/web/20130926070812/http://www.un.org/cyberschoolbus/humanrights/resources/child.asp>.

¹⁴ *The International Covenant on Civil and Political Rights*. United Nations, 19. 12. 1966. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>.

¹⁵ *The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*. United Nations, 19. 12. 1966. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cescr.aspx>.

ICESCR obsahuje ustanovení, která mají zvláštní význam pro děti (např. článek 10 odst. 1 hovoří o zvláštních opatřeních na pomoc všem dětem a mládeži), nicméně děti nejsou v těchto ustanoveních přímo adresovány. Vedle toho ICCPR zakotvuje ustanovení přímo věnovaná ochraně práv dětí v článku 24 a také v článku 14 odst. 4 se přímo zabývá zacházením s delikventními dětmi v trestním řízení.

V roce 1978 představilo Polsko návrh textu úmluvy o právech dítěte se záměrem jejího přijetí v roce 1979. O šest let později, dne 29. 1. 1985 byla rezolucí OSN č. 40/33 přijata Minimální standardní pravidla soudnictví nad mládeží, tzv. Pekingská pravidla.

Vrcholem ve smyslu uznání práv dětí bylo přijetí Úmluvy o právech dítěte v roce 1989. Ačkoliv k uznání dítěte v mezinárodním právu došlo před rozvojem mezinárodních lidskoprávních norem (Deklarace práv dítěte z roku 1924), k uznání dítěte jako lidské bytosti se samostatnými právy došlo však mnohem později. CRC obsahuje i práva, která nalzáme ve všeobecných úmluvách o lidských právech jako jsou mezinárodní Pakty z roku 1966 a je komplexní v tom, že obsahuje, jak práva občanská a politická, tak práva hospodářská, sociální a kulturní. Navíc CRC svou orientací na dítě obsahuje ustanovení, která jsou věnována specificky dětem a nelze je najít v žádné jiné úmluvě.¹⁶ Důležitým přínosem CRC je její přístup k dítěti jako nositeli práv a nikoliv pouze jako objektu péče. V oblasti soudnictví ve věcech mládeže mají zvláštní význam články 40 a 37, k oběma bude pojednáno blíže v části 2.6. této práce.

Vedle lidskoprávních instrumentů s globální působností, vznikaly regionální lidskoprávní instrumenty. Jedná se dokumenty přijaté Radou Evropy, Organizací amerických států (dále jen „OAS“) a Organizací africké jednoty (dále jen „OAU“). Přičemž OAU je první regionální organizace, které přijala závazný instrument zaměřený výlučně na práva dítěte, Africkou chartu práv a blaha dítěte¹⁷ (dále jen „ACRWC“). Ani Asie, region s největším počtem dětí na světě, a ani v oblasti Pacifiku, nejsou obdobné lidskoprávní instrumenty nebo instrumenty o právech dítěte k dispozici.¹⁸ V meziamerickém a také evropském regionu nelze hovořit o zvláštní orientaci na dítě, neboť až na pár odkazů, děti nejsou přímo adresáty v lidskoprávních úmluvách obecného charakteru.

¹⁶ LIEFAARD, Ton. *Deprivation of Liberty of Children in Light of International Human Rights Law and Standards*, Antwerp/Oxford/Portland: Intersentia Publishing 2008, s. 37 (chapter 2). Dostupné z: <https://research.vu.nl/en/publications/deprivation-of-liberty-of-children-in-light-of-international-huma>.

¹⁷ *African Charter on the Rights and Welfare of the Child*. African Union. Dostupné z: https://au.int/sites/default/files/treaties/36804-treaty-0014_-_african_charter_on_the_rights_and_welfare_of_the_child_e.pdf.

¹⁸ VAN BUEREN, Geraldine. *The international law on the rights of the child*. Hague: Nijhoff, 1998 s. 22.

Na půdě Rady Evropy, nejstarší evropské politické organizace z roku 1949, má stěžejní postavení Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod¹⁹ (dále jen „ECHR“). ECHR hovoří o právech „každého“, tedy včetně dětí a v některých ustanoveních odkazuje speciálně na „nezletilé“ například v článku 6 odst. 1. V porovnání s ICCPR neposkytuje ECHR dětem oprávnění vyplývající přímo z jejich statusu nezletilců. V Evropském kontextu má také význam rostoucí počet odkazů na právní východiska CRC v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ECtHR“) v případech týkajících se dětí a jejich rodin. Dalším evropským dokumentem je Evropská sociální charta (dále jen „ESC“). ESC se zaměřuje na sociální a hospodářská práva a doplňuje ECHR. ESC se přímo zabývá právním statutem dítěte a poskytuje mu právo na zvláštní ochranu.²⁰ V případě porušení práv vyplývajících z ESC lze využít mechanismu kolektivní stížnosti.²¹ V roce 2005 Sekretariát ESC vydal právně nezávazný dokument nazvaný Práva dětí v Evropské sociální chartě. Tento dokument blíže rozebírá práva dítěte, které pro něj z ESC vyplývají.²²

Americká deklarace práv a povinností člověka²³ (dále také jen „Americká deklarace“) je jedním z prvotních lidskoprávních dokumentů meziamerického regionálního systému. Tato regionální úmluva byla v přijata v roce 1948 v Bogotě na 9. mezinárodní konferenci Amerických států společně a společně s jejím přijetím byla založena Organizace amerických států.²⁴ Americká deklarace podobně jako ECHR hovoří o právech všech lidí. Pro práva dítěte je relevantní článek VII, který poskytuje „všem dětem právo na zvláštní ochranu, péči a pomoc.“ Další základní dokument meziamerického systému – Americká úmluva o lidských právech²⁵ (dále jen „ACHR“), známá jako Pakt ze San José, byla podepsaná v roce 1969. ACHR bývá vnímána jako protějšek ECHR, avšak ve srovnání s ECHR bývá považována více orientovaná na dítě. Sama ACHR navíc obsahuje speciální článek věnující se právům dítěte. ACHR je také

¹⁹ *European Convention on Human Rights*. Council of Europe, Rome, 4. 11. 1950. Dostupné zde: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf.

²⁰ LIEFAARD, Ton. *Deprivation of Liberty of Children in Light of International Human Rights Law and Standards*, Antwerp/Oxford/Portland: Intersentia Publishing 2008, s. 33 (chapter 2). Dostupné také z: <https://research.vu.nl/en/publications/deprivation-of-liberty-of-children-in-light-of-international-huma>.

²¹ *Additional Protocol to the European Social Charter Providing for a System of Collective Complaints*. Council of Europe, 9. 11. 1995. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007cdad>.

²² LIEFAARD, Ton. *Deprivation of Liberty of Children in Light of International Human Rights Law and Standards*, Antwerp/Oxford/Portland: Intersentia Publishing 2008, s. 33 (chapter 2). Dostupné také z: <https://research.vu.nl/en/publications/deprivation-of-liberty-of-children-in-light-of-international-huma>.

²³ *The American Declaration of the Rights and Duties of Man* (“The Bogota Declaration“). The Ninth International Conference of American States, 1948. Dostupné z <http://hrlibrary.umn.edu/oasinstr/zoas2dec.htm>.

²⁴ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3. dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 69. Beckova skripta.

²⁵ *American Convention on Human Rights* („Pact of San José“). The Organization of American States, 22. 11. 1969. Dostupné zde: https://www.oas.org/dil/access_to_information_American_Convention_on_Human_Rights.pdf.

jedinou úmluvou, která ukládá státům zvláštní povinnost vytvořit specializované tribunály pro děti, které jsou vystaveny trestnímu řízení. Tuto povinnost nezakotvuje ani CRC. Jedná se o povinnost jdoucí nad CRC, která pouze vyzývá k vytvoření takových tribunálů. OAS přijala dodatkový protokol zvaný Protokol ze San Salvadoru²⁶, který inkorporuje hospodářská, sociální a kulturní práva a jeho článek 16 se věnuje přímo právům dětí. Meziamerický soud považuje právní rámec CRC za obzvláště důležitý při interpretaci ACHR v případech týkajících se dětí. Kontrolní mechanismu amerického systému ochrany lidských práv je založen na činnosti Meziamerické komise pro lidská práva a Meziamerickém soudu pro lidská práva.²⁷

V africkém regionu nebyla žádná lidskoprávní úmluva do roku 1981, kdy byla přijata Africká charta práv a svobod člověka a národů²⁸ (dále jen „Africká charta“) neboli tzv. Banjulská charta. K jejímu přijetí došlo na půdě Organizace africké jednoty, která se později, v roce 2000, transformovala na Africkou unii (dále jen „AU“). Banjulská charta vstoupila v platnost však až se zpožděním, a to pět let od svého přijetí.²⁹ Charta neobsahuje žádná zvláštní práva dítěte a spoléhá dále na (tehdy) existující mezinárodní ochranu práv dětí.³⁰ V současné době sestává smluvní mechanismus kontroly ze dvou orgánů, těmi jsou Africká komise a Africký soud.³¹ V roce 1990, OAU přijala první regionální nástroj určený dětem, Africkou chartu práv a blaha dítěte. Tato úmluva navazuje na Deklaraci práv a blaha afrického dítěte z roku 1979 a představuje potenciální hodnotu, jakým děti přispívají společnosti. ACRWC stojí na stejných základních zásadách jako CRC. Důvody pro vytvoření samostatné charty práv afrických dětí bývá vysvětlována potřebou adresovat specifická africká témata a problémy (např. role rodiny, situace dětí žijících pod apartheidem a téma dětských vojáků) a také určitá frustrace s procesem přijímání CRC (např. nedostatečné zastoupení Afričanů během procesu a opomenutí afrických témat v důsledku polického kompromisu). ACRW přímo označuje dítě jako nositele práv. Navíc Africká komise expertů na práva a blaho dítěte jako orgán dozorující nad dodržováním ACRWC

²⁶ *Additional Protocol to the American Convention on Human Rights in the Area of Economic, Social and Cultural Rights ("Protocol of San Salvador")*, The Organization of American States, 17. 11. 1988. Dostupné z: [https://www.oas.org/dil/1988%20Additional%20Protocol%20to%20the%20American%20Convention%20on%20Human%20Rights%20in%20the%20Area%20of%20Economic,%20Social%20and%20Cultural%20Rights%20\(Protocol%20of%20San%20Salvador\).pdf](https://www.oas.org/dil/1988%20Additional%20Protocol%20to%20the%20American%20Convention%20on%20Human%20Rights%20in%20the%20Area%20of%20Economic,%20Social%20and%20Cultural%20Rights%20(Protocol%20of%20San%20Salvador).pdf).

²⁷ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3. dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 74. Beckova skripta. ISBN 978-80-7400-318-9.

²⁸ *African Charter on Human and Peoples' Rights*. African Union, 27. 6. 1981. Dostupný z: https://au.int/sites/default/files/treaties/36390-treaty-0011_-_african_charter_on_human_and_peoples_rights_e.pdf.

²⁹ LHOTSKÝ, Jan. *Specifika regionální ochrany lidských práv: Africký soud pro lidská práva a práva národů In COFOLA 2011: the Conference Proceedings*, 1. edition. Brno: Masaryk University, 2011, s. 4. Dostupný z: https://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2011/files/normotvorba/Lhotsky_Jan_6134.pdf.

³⁰ VAN BUEREN, Geraldine. *The international law on the rights of the child*. Hague: Nijhoff, 1998, s. 24.

³¹ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3. dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 80. Beckova skripta.

může potencionálně přispívat její implementaci tím, že se vedle zpráv o jednotlivých zemích zabývá také individuálními stížnostmi podle článku 44 odst. 1.³²

1.4. Cíle systému soudnictví ve věcech mládeže

Mezinárodní úprava obsahuje několik základních principů, na kterých by měl být systém soudnictví nad mládeží postaven. Na prvním místě je podpora blaha dítěte a druhým významným principem je takový způsob zacházení s dítětem, který zohledňuje, jak okolnosti případu a poměry dítěte, tak protiprávní čin.³³

Podle Liefaarda článek 40 odst. 1 CRC dovozuje, že systém soudnictví ve věcech mládeže uznává, že děti se od dospělých odlišují svým fyzickým a psychickým vývojem a jejich emocionálními a vzdělávacími potřebami. Tyto faktory tvoří základ pro sníženou odpovědnost dětí v konfliktu se zákonem.³⁴ V případě *Roper v. Simmons*³⁵ Nejvyšší soud Spojených států amerických dokonce uvedl, že děti mají kategoricky sníženou odpovědnost a nadto jsou také více otevřeni možné nápravě než dospělí, čímž je zdůrazněn potenciál reformativních přístupů k delikventnímu chování.³⁶

Dalším cílem soudnictví nad mládeží je výchova mladistvého, kdy jsou do středu soudnictví nad mládeží soustředěny individuální zájmy dítěte delikventa a jeho budoucí role ve společnosti. Tento cíl vyplývá rovněž z článku 40 odst. 1 CRC a zásadně odlišuje systém soudnictví nad mládeží od trestního soudního systému pro dospělé. Je tak vyloučen systém represivní, který musí ustoupit rehabilitaci a restorativní justici. Tento výchovný cíl je dále rozveden a CRC zdůrazňuje, že s dítětem v konfliktu se zákonem má být zacházeno způsobem, který posiluje jeho respekt k lidským právům a svobodám jiných. Výbor pro práva dítěte k tomu uvádí, že tento princip vyžaduje plný dodržování a implementaci záruk spravedlivého procesu uvedených v článku 40 odst. 2 CRC. K tomu Výbor pro práva dítěte v svém Obecném komentáři č. 10 k CRC vznáší otázku: „Pokud klíčoví aktéři v soudnictví ve věcech mládeže jako jsou

³² LIEFAARD, Ton. *Deprivation of Liberty of Children in Light of International Human Rights Law and Standards*. Antwerp/Oxford/Portland: Intersentia Publishing 2008, s. 34-36 (chapter 2). Dostupné také z: <https://research.vu.nl/en/publications/deprivation-of-liberty-of-children-in-light-of-international-huma>.

³³ VAN BUEREN, Geraldine. *The international law on the rights of the child*. Hague: Nijhoff, 1998 s. 173. ISBN 90-411-1091-7.

³⁴ LIEFAARD, TON. *Juvenile justice from an international children's rights perspective* In Routledge International Handbook of Children's Rights Studies, London: Routledge, 2015, s. 240. Dostupné z: <https://www.taylorfrancis.com/books/e/9781315769530>. Srov. THE COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. *General Comment No. 10*. Dokument OSN CRC/C/GC/10, 25. 4. 2007, odst. 10. Dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=_CRC%2fC%2fGC%2f10&Lang=en.

³⁵ Nejvyšší soud Spojených států amerických, *Roper v. Simmons*, 543 U.S. 551 (2005).

³⁶ LIEFAARD, TON. *Juvenile justice from an international children's rights perspective* In Routledge International Handbook of Children's Rights Studies, London: Routledge, 2015, s. 240-241. Dostupné z: <https://doi.org/10.4324/9781315769530>.

policisté, státní zástupci, soudci či probační úředníci plně nerespektují a nechrání tyto záruky, jak mohou potom očekávat, když jsou sami špatnými příklady, že dítě bude respektovat lidská práva a základní svobody jiných?³⁷

1.5. Základní modely soudnictví pro mládež

Dva teoretické modely soudnictví nad mládeží bývají nejčastěji označovány jako základní. Jedná se o model justiční (justice model) a model sociálně-opatrovnický (welfare model).

Model sociálně-opatrovnický nebo paternalistický se zaměřuje na osobu pachatele nikoliv na protiprávní čin a blaho dítěte má přednost před jeho potrestáním a odpovědností. Pro ukládání sankcí je charakteristická neformálnost a neurčitost a je dána poměrně široká míra diskrece soudcům a úředníkům, kteří sami mohou zvážit, co je podle jejich názoru pro dítě nejlepší. Na delikvenci je nahlíženo jako na vývojový nedostatek, který lze „vyléčit“ či odstranit přísnou „výchovou“. Tento model je dominantní ve většině Evropy, ale čelí kritice ohledně odpovědnosti dětí a zárukám procesních práv. Matiaško shrnuje čtyři základní znaky sociálního modelu: 1) neformálnost řízení o činu; 2) potlačení spravedlivého procesu, kdy jeho právo na spravedlivý proces je upozaděné ve prospěch pomyslných výhod neformálního jednání; 3) neurčité sankcionování; 4) vysoká míra diskrece rozhodujících autorit.³⁸

Naproti tom stojí justiční model, který je založen na retributivním pojetí spravedlnosti a zdůrazňuje svobodu a odpovědnost jednotlivých občanů. Základními znaky justičního modelu jsou dle Matiaška: 1) Dítě se rozhoduje racionálně a nese tak odpovědnost za své činy. Důraz je kladen spíše na čin než na pachatele. 2) Jednání je formální s garancí procesních práv dítěte. 3) Rekcí na čin dítěte je uložení sankce, a to i velmi přísného trestu spojeného se zbavení osobní svobody. 4) Uplatní se subsidiarita a proporcionalita sankcí. Přínos justičního modelu spočívá ve zdůraznění procesních práv dítěte.³⁹

Model justiční vnímá dítě jako aktivní, svobodně se rozhodující subjekt, který však za tato svá rozhodnutí musí nést také odpovědnost. Model sociálně-opatrovnický naopak vnímá dítě v konfliktu se zákonem především jako objekt péče.⁴⁰

³⁷ THE COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. *General Comment No. 10*, Dokument OSN CRC/C/GC/10, 25. 4. 2007, odst. 13. Dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f10&Lang=en.

³⁸ MATIAŠKO, Maroš. *Modely systémů soudnictví pro mládež*. Trestněprávní revue. 2011, 10(9), s. 238-239.

³⁹ Tamtéž. s. 242-243.

⁴⁰ HOFSCHEIDEROVÁ, Anna; MATIAŠKO, Maroš. *Soudnictví ve věcech dětí mladších patnácti let: Systémové doporučení Ligy lidských práv č. 10*. Olomouc, Praha: Liga lidských práv, 2014, s. 5.

Koncept dítěte jako aktivního subjektu, nadaného vlastními právy, namísto pasivního objektu péče a ochrany, odpovídá i právně-filozofickým východiskům CRC, byť jistě nelze konstatovat, že je to právě justiční model, který CRC zakotvuje jako žádoucí.⁴¹

V čisté formě jsou oba uvedené základní modely zacházení s delikventní mládeží problematické. Obecný trend směřuje k prosazování restorativní justice, jehož cílem je „obnovení narušeného systému sociálních vztahů prostřednictvím napravení či alespoň zmírnění škody způsobené trestným činem“⁴². Úřad OSN pro drogy a kriminalitu (dále jen „UNODC“) v roce 2006 vydal Příručku k programům restorativní justice⁴³ (dále jen „Příručka“), která uvádí vícero definic a znaků restorativní justice. Mimo jiné popisuje restorativní justici jako způsob řešení trestné činnosti, který vyvažuje potřeby komunity, obětí a pachatelů. Příručka dále definuje pojmy nejčastěji používané k popisu restorativní justice jako jsou restorativní program a výsledek restorativního procesu. Mezi cíle restorativní justice Příručka řadí obnovu společenského řádu a míru a nápravu poškozených vztahů; prohlášení kriminální chování za nepřijatelné a upevnění společenských hodnot; podpora obětí a umožnění jejich participace a zohlednění jejich potřeb; vyzvání všech zahrnutých stran k převzetí odpovědnosti, především pachatele; stanovení restorativních, pokrokových východisek; prevenci recidivy skrze podpory nápravy pachatelů a zprostředkování jejich znovuzачlenění do společnosti.⁴⁴

2. Univerzální úroveň – systém Organizace spojených národů

Lidskoprávní normy a standardy zajišťující základní práva dětem jsou zakotveny v řadě právně závazných i nezávazných dokumentů mezinárodních i regionálních. V této části práce budou představeny jednotlivé dokumenty působící univerzálně – na poli Organizace spojených národů a práva, která z nich pro dítě vyplývají a rovněž závazky států. Vzhledem k zaměření práce budou mapována především práva dětí v oblasti soudnictví ve věcech mládeže (juvenile justice).

Na univerzální úrovni ochrany práv delikventních dětí můžeme identifikovat dokumenty, které se speciálně věnují dětem a vedle toho všeobecné lidskoprávní dokumenty, které se uplatní vůči všem lidským bytostem, včetně dětí.⁴⁵ Stěžejním dokumentem je Úmluva OSN o právech

⁴¹ Tamtéž.

⁴² HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. V Praze: C.H. Beck, 2013. Beckova edice právní instituty.

⁴³ UNODC, *Handbook on Restorative justice programmes* [online]. New York: 2006. ISBN 13: 978-92-1-133754-9. Dostupná z: http://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/06-56290_Ebook.pdf.

⁴⁴ Tamtéž, s. 6.

⁴⁵ HOFSCHNEIDROVÁ, Anna. *Ochrana práv dětí v konfliktu se zákonem v mezinárodněprávních dokumentech*. Liga lidských práv, Brno 2014, s. 8. Dostupné z: <http://llp.cz/publikace/ochrana-prav-deti-v-konfliktu-se-zakonom-v-mezinarodnepravnich-dokumentech/>.

dítěte z roku 1989, a proto jejímu výkladu bude věnováno více pozornosti. Několik významných dokumentů, které obsahují práva dítěte v oblasti soudnictví ve věcech mládeže, uvádí přímo Preambule Úmluvy OSN o právech dítěte. Jedná se konkrétně o Ženevskou deklaraci práv dítěte z roku 1924, Deklaraci práv dítěte přijatou v roce 1959, Všeobecnou deklaraci práv, Mezinárodní pakty – o občanských a politických právech a o hospodářských, sociálních a kulturních právech z roku 1966 a z instrumentů *soft-law* lze v Preambuli nalézt Pekingská pravidla z roku 1985.⁴⁶ Jinými významnými dokumenty pro práva dítěte v systému soudnictví nad mládeží, které vznikly po přijetí CRC, jsou také Havanská pravidla a Rijádská směrnice.⁴⁷

Z pohledu mezinárodního práva, lze rozlišit dvě linie ochrany práv dětí, a to zvláštní ochranu dětí jako zvlášť zranitelných subjektů se specifickými potřebami a naproti tomu obecnou ochranu dětí vyplývající z jejich statusu lidské bytosti.⁴⁸

2.1. Ženevská deklarace práv dítěte z roku 1924

Ženevská deklarace byla přijata dne 26. září 1924 a byla iniciována a navrhována zakladatelkou organizace Save the Children Fund, Eglantyne Jebb.⁴⁹ Jedná se o velmi krátký dokument, který se skládá z pěti bodů formulovaných jako povinností, které má stát, respektive dospělí zajistit ve vztahu k dětem. Preambule Ženevské deklarace prohlašuje, že lidstvo dluží dítěti to nejlepší, co mu může dát, a to prohlašuje a přijímá za svou povinnost a bez ohledu na rasu, národnost nebo vyznání. Ze znění Ženevské deklarace je poznat, že je přítomen silně paternalistický přístup k ochraně práv dětí.

Podle Van Bueren Ženevskou deklaraci nebylo nikdy zamýšleno ukládat státům závazky, ve skutečnosti nesou „břemeno“ naplnění těchto principů „muži a ženy všech národů“. Důležité je, že v samotném názvu Ženevské deklarace se hovoří o „právech dítěte“, čímž, ačkoliv s opatrností, je dáno propojení mezi blahem dítěte a právy dítěte.⁵⁰ Tato deklarace není mezinárodní smlouvou, proto ani nikdy nebyla pro smluvní státy právně závazná⁵¹, její význam

⁴⁶ The United Nations Convention on the Rights of the Child. The United Nations, 20. 11. 1989, Preamble. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>.

⁴⁷ THE COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. *General Comment No. 10*, Dokument OSN CRC/C/GC/10, 25. 4. 2007, odst. 4. Dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f10&Lang=en.

⁴⁸ HOFSCHNEIDROVÁ, Anna. *Ochrana práv dětí v konfliktu se zákonem v mezinárodněprávních dokumentech*. Liga lidských práv, Brno 2014, s. 8. Dostupné z: <http://llp.cz/publikace/ochrana-prav-deti-v-konfliktu-se-zakonem-v-mezinarodnepravnich-dokumentech/>.

⁴⁹ UNICEF. *History of child rights: International standards have advanced dramatically over the past century – explore the milestones* [online]. [cit. 2019-11-20]. Dostupné z: <https://www.unicef.org/child-rights-convention/history-child-rights>.

⁵⁰ VAN BUEREN, Geraldine. *The international law on the rights of the child*. Hague: Nijhoff, 1998 s. 7-8.

⁵¹ HOFSCHNEIDROVÁ, Anna. *Ochrana práv dětí v konfliktu se zákonem v mezinárodněprávních dokumentech*. Liga lidských práv, Brno 2014, s. 10. Dostupné z: <http://llp.cz/publikace/ochrana-prav-deti-v-konfliktu-se-zakonem-v-mezinarodnepravnich-dokumentech/>.

však spočívá v tom, že poprvé zakotvila, že dítě pro svou tělesnou a duševní nezralost potřebuje zvláštní záruky, péči a zvláštní právní ochranu před narozením i po něm.⁵² Poprvé tak představila koncept práv dítěte mezinárodně a také se jí to povedlo téměř čtvrt století před tím, než se začaly vyvíjet mezinárodní lidskoprávní standardy.⁵³

Pro účely této práce má zvláštní význam bod či článek 2 Ženevské deklarace, který hovoří také o delikventních dětech: „*Dítě, které je hladové, musí být nakrmeno; dítěti, které je nemocné, musí být poskytnuta péče; dítěti, které zaostává, musí se pomoci; delikventní dítě musí být navraceno; a sirotám a bezprizorním dětem musí být poskytnuto přístřeší a podpora.*“

2.2. Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948

Všeobecná deklarace lidských práv byla přijata 10. prosince 1948 v Paříži a často se o ní hovoří jako o první kodifikaci lidskoprávních principů na mezinárodní úrovni. Všeobecná deklarace lidských práv představuje obecné uznání základních práv a svobod náležitých každému, nezcizitelných a uplatňovaných bez rozdílu vůči každému, implicitně tedy i vůči dětem. V článku 1 UDHR se prohlašuje, že „všichni lidé rodí se svobodní a sobě rovní co do důstojnosti a práv“.

Článek 25 odst. 2 UDHR zakotvuje přímo právo dětí na zvláštní péči a pomoc a právo všech dětí, ať manželských nebo nemanželských na stejnou sociální ochranu. Právům dětí se věnuje také článek 26 UDHR, který se zabývá vzděláváním, nicméně otázka vzdělávání není pro účely této práce tolik relevantní, a proto toto ustanovení nebude předmětem dalšího rozboru. Důležité jsou rovněž ustanovení upravující obecně základní lidská práva a svobody, neboť článek 2 uvádí, že „každý má všechna práva a všechny svobody, stanovené touto deklarací, bez jakéhokoli rozlišování“, tedy i děti. Vedle uvedených ustanovení je s ohledem na zaměření této práce ještě vhodné vzít v potaz také následující články UDHR: právo na svobodu, život a bezpečnost v článku 3; zákaz mučení nebo krutého, nelidského nebo ponižujícího zacházení nebo trestu v článku 5; článek 7 stanovující rovnost všech před zákonem a právo každého na rovnoprávnou ochranu zákonem; právo každého, aby mu příslušné vnitrostátní soudy poskytly účinnou ochranu podle článku 8; článek 9, podle kterého nikdo nesmí být svévolně zatčen, držen ve vazbě; článek 10 ukládající, aby byl každý, kdo čelí trestnímu obvinění, spravedlivě a veřejně vyslechnut nezávislým a nestranným soudem; právo být považován za

⁵² *Významné dny: Deklarace práv dítěte.* Informační centrum vlády [online]. 20.11.2009 [cit. 2019-11-20]. Dostupné z: <https://icv.vlada.cz/cz/tema/deklarace-prav-ditete-63749/tmplid-560/>.

⁵³ LIEFAARD, Ton. *Deprivation of Liberty of Children in Light of International Human Rights Law and Standards*, Antwerp/Oxford/Portland: Intersentia Publishing 2008, s. 22 (chapter 2). Dostupné z: <https://research.vu.nl/en/publications/deprivation-of-liberty-of-children-in-light-of-international-huma>.

nevinného, dokud nebude prokázána vina ve veřejném řízení, v němž byly zajištěny veškeré možnosti obhajoby zakotvená v článku 11 odst. 1; článek 11 odst. 2 obsahující zákaz být odsouzen pro čin, který v době spáchání, nebyl trestný a zákaz použití přísnějšího trestu.

Všeobecná deklarace lidských práv nebyla přijata ve formě právně závazné mezinárodní smlouvy a úprava v ní obsažená měla dlouhou dobu pouze povahu *soft-law*. Dnes s ohledem na dobu, která od jejího přijetí uplynula a počet členských států OSN, nabyla status právně závazného mezinárodního obyčeje.⁵⁴

2.3. Deklarace práv dítěte z roku 1959

Deklarace práv dítěte přijatá dne 20. 11. 1959 na půdě OSN, navazuje na Ženevskou deklaraci a také na Všeobecnou deklaraci lidských práv uvádí tak výslovně ve svém textu. Deklarace z roku 1959 je rozdělena do deseti principů a Preambule. V Preambuli se znovu opakuje, že „lidstvo (má dluh vůči dětem a) je povinno dát dětem to nejlepší, co jim může dát“ a také se opakuje, že dítě potřebuje zvláštní záruky, péči a právní ochranu pro svou duševní a tělesnou nezralost. Z deseti principů je s ohledem na téma této práce nutno vyzvednout zejména čtyři z nich. Významným je ustanovení o nerozlišování a nediskriminaci upravené v zásadě 1, tedy, že práva upravená v Deklaraci jsou zaručena všem dětem bez rozdílu. Pravidlo obsažené v zásadě 2 je předchůdcem principu nejlepšího zájmu dítěte obsaženém v dnešním článku 3 Úmluvy o právech dítěte.⁵⁵ Podle uvedené zásady 2 má dítě právo na zvláštní ochranu a měřítkem toho je nejlepší zájem dítěte. Další zásady, které je potřeba zmínit jsou, zásada 5 týkající se zvláštního zacházení, výchovy a péče o dítě fyzicky, duševně nebo sociálně postižené a také zásada 6 zajišťující mimo jiné právo dítěte primárně vyrůstat v péči svých rodičů, pokud je to možné.⁵⁶ Hofschneiderová navíc uvádí, že zvláštní ochrana dítěte vyplývající z Preambule a ze zásady 2 není nijak limitována z hlediska oblasti svého uplatnění a vztahuje se jistě i na děti podezřelé z delikventního chování.⁵⁷

Deklarace z roku 1959 je stále pouze rezolucí Valné hromady OSN, která není právně závazná. Značně však podpořila koncepční myšlení o právech dětí. Přestože Deklarace z roku 1959 vnímá dítě stále jako objekt mezinárodního práva, přiklání se o trochu více k uznání dítěte

⁵⁴ VAN BUEREN, Geraldine. *The international law on the rights of the child*. Hague: Nijhoff, 1998 s. 18.

⁵⁵ LIEFAARD, Ton. *Deprivation of Liberty of Children in Light of International Human Rights Law and Standards*, Antwerp/Oxford/Portland: Intersentia Publishing 2008, s. 24 (chapter 2). Dostupné z: <https://research.vu.nl/en/publications/deprivation-of-liberty-of-children-in-light-of-international-huma>.

⁵⁶ HOFSCHEIDEROVÁ, Anna. *Ochrana práv dětí v konfliktu se zákonem v mezinárodněprávních dokumentech*. Brno: Liga lidských práv, 2014, s. 13. Dostupné z: <http://lp.cz/publikace/ochrana-prav-deti-v-konfliktu-se-zakonom-v-mezinarodnepravnich-dokumentech/>.

⁵⁷ HOFSCHEIDROVÁ, Anna. *Ochrana práv dětí v konfliktu se zákonem v mezinárodněprávních dokumentech*. Liga lidských práv, Brno 2014, s. 13-14. Dostupné z: <http://lp.cz/publikace/ochrana-prav-deti-v-konfliktu-se-zakonom-v-mezinarodnepravnich-dokumentech/>.

jako subjektu tím, že mu poskytuje oprávnění, ačkoliv pouze s omezením na hospodářské a sociální aspekty a práva občanská a politická ve skutečnosti spíše nezahrnuje.⁵⁸

2.4. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1966

Pro ochranu dětí v konfliktu se zákonem je významný Mezinárodní pakt o občanských a politických právech přijatý společně s Mezinárodním paktem o hospodářských, sociálních a kulturních právech dne 16. 12. 1966. Oba Pakty z roku 1966 stále představují sociálně-opatrovnícký přístup k dítěti. ICCPR je první úmluvou OSN, která obsahuje ustanovení napsané speciálně pro děti a formulované ve smyslu „práv“. Jedná se o článek 24, který říká, že každé dítě má „bez jakékoli diskriminace právo na ochranu, která mu přísluší s ohledem na jeho postavení nezletilce ze strany jeho rodiny, společnosti a státu“.⁵⁹ Oproti Ženevské deklaraci, která byla přijata v době, kdy vrcholil sociální model, je Pakt mnohem méně protekcionistický a opatrně zdůrazňuje, že by se státy měly snažit o nápravu a rehabilitaci mladistvých delikventů.⁶⁰

Implementaci ICCPR v jednotlivých členských státech monitoruje Výbor pro lidská práva (dále jen „HRC“), orgán složený z nezávislých expertů. HRC rovněž zveřejňuje svůj výklad obsahu jednotlivých ustanovení o lidských právech. Činí tak v dokumentech zvaných „obecné komentáře“ (general comments).⁶¹

Podle Obecného komentáře č. 17 HRC ze dne 7. dubna 1989⁶², který se věnuje právům dítěte (článek 24 ICCPR), dětem nepřísluší pouze práva uznaná článkem 24 ICCPR, ale děti požívají všechna občanská práva vyslovená v ICCPR. HRC uvádí, že případně omezení na svobodě, by měli obvinění mladiství zůstat odděleni od dospělých a jsou oprávněni být souzeni bez zbytečného odkladu. HRC označuje za cíl podporu jejich nápravy a sociální rehabilitaci. Navíc by děti měla chránit možnost omezit některá práva, pokud jsou tato práva uznána ICCPR, jako je např. právo na zveřejnění rozsudku.⁶³ Je však většinou pak na státech, aby samy určily, jakými opatření zajistí potřeby dětí na jeho území v jejich jurisdikci.⁶⁴ ICCPR

⁵⁸ VAN BUEREN, Geraldine. *The international law on the rights of the child*. Hague: Nijhoff, 1998 s. 12-13.

⁵⁹ LIEFAARD, Ton. *Deprivation of Liberty of Children in Light of International Human Rights Law and Standards*, Antwerp/Oxford/Portland: Intersentia Publishing 2008, s. 26 (chapter 2). Dostupné také z: <https://research.vu.nl/en/publications/deprivation-of-liberty-of-children-in-light-of-international-huma>.

⁶⁰ MATIAŠKO, Maroš. *Soudnictví ve věcech mládeže - trestněprocesní aspekty*. 2010 Rigorózní práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta. S. 38. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/69733>.

⁶¹ *Human Rights Committee, Introduction: Monitoring civil and political rights* [online]. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR), c1996-2019 [cit. 2019-11-21]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CCPR/Pages/CCPRIntro.aspx>.

⁶² HUMAN RIGHTS COUNCIL. *General Comment No. 17, (Article 24)*. Dokument OSN 1989. Dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CCPR/Shared%20Documents/I_Global/INT_CCPR_GEC_6623_E.doc.

⁶³ Tamtéž, odst. 2.

⁶⁴ Tamtéž, odst. 3.

neurčuje věk, kdy dítě dosáhne zletilosti a ponechává to na jednotlivých státech, které mají věk určit ve světle relevantních sociálních a kulturních podmínek. HRC však zdůrazňuje, že tento věk by neměl být určen bezdůvodně nízký a za žádných okolností se stát nemůže zbavit svých povinností plynoucích z ICCPR ve vztahu k osobám mladším 18 let. Nelze tak učinit bez ohledu na to, že tyto osoby dosáhly zletilosti podle domácí právní úpravy.⁶⁵ Odpovědnost za zajištění nezbytné ochrany dětem má podle ICCPR rodina, společnost a stát.⁶⁶

Významná je také ochrana dětí před diskriminací na základě rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, národnostního nebo sociálního původu, majetku či rodu či jiného postavení. Toto pravidlo plyne z článku 2 ICCPR a rovnost všech před zákonem je zakotvena v článku 26. Rozdílem v ustanovení o nediskriminaci podle článku 24 ICCPR je, že zákaz diskriminace podle článku 24 ICCPR se vztahuje pouze k ochranným opatřením uvedeným v tom článku.⁶⁷

Práva delikventních dětí jsou adresována v článku 10 odst. 2 písm. b) a odst. 3 ICCPR, kde se výslovně stanoví, že obviněné mladistvé osoby mají být odděleny od dospělých, a co nejrychleji souzeny. Ustanovení rovněž hovoří o mladistvých vězňích, kteří mají být odděleni od dospělých a má se jim dostat zacházení přiměřené jejich věku a právnímu postavení.

Z obecně stanovených práv jsou ve vztahu k soudnictví nad mládeží nevýznamnější následující: již uvedený zákaz diskriminace a rovnost před zákonem vyplývající z článku 2 odst. 1 a článku 26; článek 2 odst. 3 právo na účinný prostředek nápravy; zvláště významný je článek 14 upravující právo na přístup ke spravedlnosti a právo na spravedlivý proces; dále článek 15 obsahující zákaz retroaktivity k tíži a právo na uznání právní osobnosti každého v článku 16. V práci bude dále věnována pozornost pouze článku 14 ICCPR, kterému se věnuje také Výbor pro lidská práva v Obecném komentáři č. 32⁶⁸.

Článek 14 ICCPR obsahuje mnoho různých záruk, které mají různý rámec působnosti.⁶⁹ V odstavci 4 poskytuje článek 14 ICCPR ustanovení přímo mířící na soudnictví ve věcech mládeže a uvádí: „V trestním řízení proti mladistvým se vezme v úvahu jejich věk a skutečnost, že je žádoucí usilovat o jejich nápravu.“ Podle výkladu HRC by mladiství měli mít minimálně stejné záruky a ochranu jako mají dospělí. Mají právo být informováni přímo o obviněních, kterým čelí, a pokud je to vhodné, tak zprostředkovně od rodičů či zákonných zástupců. Dalšími

⁶⁵ Tamtéž, odst. 4.

⁶⁶ Tamtéž, odst. 6.

⁶⁷ Tamtéž, odst. 5.

⁶⁸ HUMAN RIGHTS COUNCIL. *General Comment No. 32 – Article 24: Right to equality before courts and tribunals and to a fair trial*. Dokument OSN CCPR/C/GC/32, 23. 8. 2007. Dostupné z: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsrdB0H115979OVGGb%2bWPAXhRj0XNTTvkGfHbxAcZSvX1OsJj%2fyRmVA4IiMvUt2NIGKqqg2nh1qOE2hX5xoGtKE2v2YSQVV1Rv5NitNbSYwp>.

⁶⁹ Tamtéž, odst. 1.

právy jsou právo na poskytnutí vhodné pomoci v přípravě a při uplatnění jejich obhajoby a právo by být souzeni bez zbytečného odkladu ve spravedlivém soudním řízení za přítomnosti obhájce nebo za jiné vhodné pomoci a přítomnosti rodičů nebo zákonných zástupců, výjimkou jsou případy, kdy by to nebylo v nejlepším zájmu dítěte, zejména s ohledem na jejich věk nebo situaci.⁷⁰ Naopak státu z tohoto ustanovení ICCPR vyplývá povinnost, a to povinnost vytvořit vhodný systém soudnictví ve věcech mládeže. Ten má zacházet s mladistvými způsobem přiměřeným jejich věku. Rovněž má stát povinnost stanovit minimální věk, pod jehož hranicí děti a mladiství nemohou být souzeni pro trestné činy. Takto stanovený věk by měl zohledňovat jejich fyzickou a duševní nevypěstlost.

Van Bueren uvádí, že při přípravě CRC bylo po diskusích upuštěno od konceptu nápravy (rehabilitation) dítěte, který je definován v článku 14 odst. 4 ICCPR z důvodu možného rizika zneužití nápravy jako nežádoucí formy sociální kontroly ze strany států. Dalším důvodem bylo, že koncept nápravy implikuje odpovědnost, která leží pouze na jednotlivci. Jednotlivce lze následně vyřadit ze společnosti za účelem nápravy, a jakmile k té nápravě dojde, tak je propuštěn. Místo toho klade CRC důraz na reintegraci. Podle Van Bueren pojem reintegrace odmítá východiska, že problémy, kterým děti čelí jsou nutně individuální a zkoumá také sociální prostředí dítěte. Van Bueren si následně klade otázku, jak se k tomu postaví Výbor pro lidská práva, jako orgán dozorující implementaci ICCPR, zda bude aplikovat standard, který byl mezinárodním společenstvím odmítnut? Jak bude Výbor pro lidská práva interpretovat pojem „náprava“ jako prostředku, kterým má dítě zaujmout prospěšnou roli ve společnosti?⁷¹

2.5. Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech z roku 1966

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech představuje jednu z hlavních mezinárodních úmluv, nicméně pro práva dítěte v oblasti soudnictví ve věcech mládeže a pro účely této práce nemá tato úmluva stěžejní význam. Podobně jako ICCPR, Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech obsahuje práva, která mají být zajištěna všem mužům a ženám, z čehož lze také dovodit, že tato práva náleží i dětem. K právům dětí se výslovně vztahuje článek 10 a článek 12 odst. 2 písm. a) ICESCR týkající se dětské úmrtnosti a zdravého vývoje dítěte a také článek 13 vztahující se k právu na vzdělání. Pro účely této práce má největší relevanci článek 10 a jeho odstavec 3, který zakotvuje právo dětí a mládeže na zvláštní opatření pro jejich ochranu a pomoc bez diskriminace na základě

⁷⁰ Tamtéž, odst. 42.

⁷¹ VAN BUEREN, Geraldine. *The international law on the rights of the child*. Hague: Nijhoff, 1998 s. 172-173.

rodinného původu nebo jiných podmínek.⁷² Monitoring nad implementací tohoto Paktu je svěřen také expertnímu orgánu, v tomto případě se jedná o Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva.⁷³

Co se týče závazku k implementaci práv plynoucích z ICESCR je přístup jiný oproti tomu v ICCPR, podle kterého mají být jednotlivá práva státy implementována ihned. V ICESCR mají státy povinnost pouze postupně dosáhnout plného uskutečnění práv uznaných v něm. Důvodem pro postupné zavádění opatření umožňujících realizaci jednotlivých hospodářských, sociálních a kulturních práv na rozdíl od práv občanských a politických je dán tím, že u první skupiny práv se předpokládá jejich mnohem větší náročnost na zdroje. Tento argument však neplatí vždy, jak uvádí Van Bueren a jako příklad nabízí porovnání nákladů vyplývajících z dat Dětského fondu OSN a Světové zdravotnické organizace o nízké nákladnosti na očkování dětí proti šesti hlavním zamezitelným nemocem a vedle toho finanční nákladnost poskytnutí vhodných záruk dětem před soudem.⁷⁴

Mezi připomínkami zaslanými Výboru pro práva dítěte při přípravě nového Obecného komentáře č. 24 je vyžadováno, aby byla věnována pozornost tématu strukturální nerovnosti a diskriminaci, kterým čelí děti v konfliktu se zákonem. Tento požadavek vyplývá z pozorování Amnesty International. Takové ustanovení by vysvětlilo, že strukturální nerovnosti a selhání států respektovat, chránit a dodržovat hospodářská, sociální a kulturní práva jako je právo na vzdělání, bydlení a zdraví, jsou příčinou vyšší zranitelnosti dětí a zvyšují jejich šance dostat se do konfliktu se zákonem.⁷⁵

2.6. Úmluva OSN o právech dítěte z roku 1989

Mezi bezpochyby nejdůležitější závazné instrumenty mezinárodní úpravy práv dítěte a jejich ochrany patří Úmluva o právech dítěte. Soudnictví ve věcech mládeže je považováno od přijetí CRC v roce 1989 a od její účinnosti v roce 1990 za otázku mezinárodních práv dítěte. 196 států⁷⁶, které Úmluvu o právech dítěte schválily, má povinnost zajistit práva každému dítěti

⁷² *The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*. United Nations, 19. 12. 1966. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cescr.aspx>.

⁷³ *The Committee on Economic, Social and Cultural Rights, Introduction: Monitoring the economic, social and cultural rights* [online]. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR), c1996-2019 [cit. 2019-11-21]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CESCR/Pages/CESCRIntro.aspx>.

⁷⁴ VAN BUEREN, Geraldine. *The international law on the rights of the child*. Hague: Nijhoff, 1998 s. 20.

⁷⁵ *Children's Right in Juvenile Justice, Amnesty International's Observations to the United Nations Committee on the Rights of the Child on Draft General Comment No. 24 (201x)*. London: 2019, s. 5. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/GC24/AmnestyInternational.docx>.

⁷⁶ *Ratification Status for CRC - Convention on the Rights of the Child* [online]. UN Treaty Body Database. [cit. 2019-11-17]. Dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Treaty.aspx?Treaty=CRC&Lang=en.

obviněnému, obžalovanému nebo uznanému vinným z porušení trestního práva⁷⁷. Posledním státem, který CRC ratifikoval, bylo 1. 10. 2015 Somálsko⁷⁸ a jediným státem, který zůstává stranou CRC jsou Spojené státy americké⁷⁹. Velkým přínosem CRC je, že dítě vnímá jako subjekt nadaný vlastními právy, jakož i vlastní odpovědností, vždy přiměřeně věku a vyspělosti, a nikoliv jako objekt paternalistické ochrany ze strany státu, komunity či rodiny.⁸⁰

Úmluva o právech dítěte má rovněž zakládá mechanismus kontroly, respektive sledování vývoje v jejím provádění, ve smluvních státech. Podobně jako Výbory při obou Paktech, vydává Výbor pro práva dítěte tzv. obecné komentáře (general comments), ve kterých poskytuje interpretaci obsahu lidskoprávních ustanovení v CRC.⁸¹ Zvláštní význam pro soudnictví ve věcech mládeže měl dlouhou dobu a stále má Obecný komentář č. 10 z roku 2007, ten byl však letos nahrazen Obecným komentářem č. 24, který má reflektovat vývoj a změny, jež nastaly od roku 2007. Nový komentář má reflektovat promulgaci mezinárodních a regionálních standardů, vlastní jurisprudenci Výboru pro práva dítěte, nové znalosti o vývoji dětí a mladistvých a důkazy o účinných praktikách, včetně těch v oblasti restorativní justice. Dále zahrnuje problematické otázky jako je minimální věk trestní odpovědnosti a neustálé užívání zbavení osobní svobody. Nově také zařadil do svého výkladu zvláštní témata jako například rekrutování dětí nestátními ozbrojenými skupinami.⁸² Bez ohledu na výklad o nepřesnostech překladu a pojmu „soudnictví ve věcech mládeže“ výše v kapitole 1.1., si nelze nevšimnout, že nový Obecný komentář č. 24 již tento termín „soudnictví ve věcech mládeže“, v angličtině „juvenile justice“, neužívá a na místo toho užívá termín „child justice“, resp. „soudnictví ve věcech dětí“. Tato změna v pojmosloví, která se odráží i v samotném názvu Obecného komentáře č. 24, pravděpodobně potvrzuje trend a odpovídá na diskutovanou otázku, komu práva z CRC v této oblasti lidských práv náleží, koho chrání – všechny děti. Jasně tak

⁷⁷ *The United Nations Convention on the Rights of the Child*. The United Nations, 20. 11. 1989, článek 40. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>.

⁷⁸ Článek Committee hails Somalia's ratification of Convention on the Rights of the Child, Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=16556&LangID=E>.

⁷⁹ *Ratification Status for CRC - Convention on the Rights of the Child* [online]. UN Treaty Body Database. [cit. 2019-11-17]. Dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Treaty.aspx?Treaty=CRC&Lang=en.

⁸⁰ HOFSCHNEIDROVÁ, Anna. *Ochrana práv dětí v konfliktu se zákonem v mezinárodněprávních dokumentech*. Liga lidských práv, Brno 2014, s. 28. Dostupné z: <http://llp.cz/publikace/ochrana-prav-deti-v-konfliktu-se-zakonom-v-mezinarodnepravnich-dokumentech/>.

⁸¹ *The Committee on the Rights of the Child, Introduction: Monitoring children's rights* [online]. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR), c1996-2019 [cit. 2019-11-21]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CESCR/Pages/CESCRIntro.aspx>.

⁸² *THE COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. General Comment No. 24, Dokument OSN CRC/C/GC/24, 18. 9. 2019, odst. 1*. Dostupné z: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsqlkirKQZLK2M58RF%2f5F0vEnG3QGKUxFivhToQffGxYjV05tUAIgpOwHQJsFPdJXCiixFSrDRwow8HeKLLh8cgOw1SN6vJ%2bf0RPR9UMtGkA4>.

demonstruje názor, že všechny osoby, které nedosáhly věku 18 let v souladu s definicí dítěte v článku 1 CRC, jsou subjekty práv v oblasti soudnictví nad mládeží vyplývajících ze CRC. Podle Vučković Šahović⁸³ je pojem „juvenile justice“ pojmem zastaralým a pejorativním a vyzvala, aby při tvorbě nového komentáře bylo plně užíváno pouze pojmů „child justice“ nebo „criminal justice for children“. Vučković Šahović k tomu uvádí, že příliš mnoho zemí definuje dítě v souladu s článkem 1 CRC, ale jakmile dítě čelí trestnímu řízení, jsou dětmi pouze do určitého věku a od určitého věku jsou mladistvými a jejich postavení se dramaticky změní – již nejsou dětmi, ale mladistvými. V návaznosti pak připomíná nebezpečí nálepkování (labellingu), kdy je známo, že labelling má také dopady, které trvale brání dětem v možné nápravě a reintegraci.⁸⁴

Podle Liefarda lze povinnost vyplývající z CRC ve vztahu k delikventní mládeži zredukovat na 1) spravedlivé zacházení s úctou k neoddělitelné důstojnosti dítěte a právo na spravedlivý proces a 2) zacházení, jež zohledňuje věk dítěte a zacházení citlivé k dítěti.⁸⁵

Při jednání s dítětem v konfliktu se zákonem je potřeba mít stále na paměti obecné principy CRC. Těmito obecnými principy jsou zákaz diskriminace v článku 2 CRC, nejlepší zájem dítěte zakotvený v článku 3 CRC, právo na život, jeho zachování a rozvoj dítěte upravený článkem 6 CRC a právo dítěte, aby byly jeho názory náležitě zjišťovány a zohledněny v souladu s článkem 12.⁸⁶ Těmto čtyřem principům Úmluvy o právech dítěte nebude věnován samostatný výklad, ale budou různě včleněny podle relevance do výkladu k jednotlivým právům dítěte v oblasti soudnictví nad dětmi. Vedle těchto obecných principů existují zvláštní principy pro soudnictví ve věcech mládeže⁸⁷ vyplývající z článků 37 a 40 CTC. Dodáme, že i další články CRC však nelze ponechat bez významu pro zacházení s dítětem v konfliktu se zákonem. O zvláštních principech pro soudnictví ve věcech dětí bude pojednáno v podkapitole 2.6.1. Následující podkapitoly (2.6.1 – 2.6.7) budou pak zaměřeny na jednotlivé klíčové aspekty komplexního systému soudnictví nad dětmi. Tyto aspekty jsou rozděleny do částí v souladu s názorem Výboru pro práva dítěte v novém Obecném komentáři č. 24. Konkrétně budou

⁸³ Prof. Nevena Vuckovic Sahovic, CRC member 2003-2009. *Comments on Draft revised General Comment No. 10 (2007) on children's rights in juvenile justice*. Dostupné z : https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/GC10/CRC_former_member_NevenaVuckovicSahovic.docx.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ LIEFAARD, Ton. *Juvenile justice from an international children's rights perspective*. Routledge International Handbook of Children's Rights Studies, London: Routledge, 2015, s. 234. Dostupné z: <https://doi.org/10.4324/9781315769530>.

⁸⁶ THE COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. *General Comment No. 10, Dokument OSN CRC/C/GC/10, 25. 4. 2007, odst. 6-12*. Dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f10&Lang=en.

⁸⁷ Tamtéž, odst. 5.

předmětem dalšího výkladu: 1. obecná východiska, 2. otázka prevence, 3. alternativní opatření, 4. věk dítěte ve vztahu k systému soudnictví ve věcech dětí, 5. záruky spravedlivého procesu a 6. opatření ukládaná v návaznosti na vydání rozhodnutí a 7. otázka zbavení osobní svobody dítěte.

2.6.1. Obecná východiska pro soudnictví ve věcech dětí podle Úmluvy o právech dítěte

Jak již bylo uvedeno v kapitole 1.4., děti se odlišují od dospělých ve své fyzické a duševní vyspělosti, přičemž tato skutečnost je důvodem pro uznání jejich snížené odpovědnosti a pro existenci odděleného systému s rozlišujícím a individuálním přístupem. Vystavení dětí systému trestního soudnictví ukázalo, že dětem způsobuje újmu a omezuje jejich šance stát se odpovědnými dospělými.⁸⁸

Výbor pro práva dítěte vysvětluje, že veřejná bezpečnost je legitimním cílem v systému soudnictví, tento cíl však musí státy zajišťovat za podmínky, že budou dodržovat a implementovat zásady v soudnictví dětí plynoucí z CRC. Jedním z těchto základních principů je právo dítěte, aby s ním bylo zacházeno takovým způsobem, který rozvíjí smysl dítěte pro důstojnost a čest, jak upravuje článek 40 odst. 1 CRC. Výbor pro práva dítěte k tomu doplňuje, že rozsah protiprávních činů spáchaných dětmi má tendenci klesat po přijetí systému, který je v souladu s uvedenými principy.⁸⁹

Dalším principem vyplývajícím z článku 40 odst. 1 CRC je právo na zacházení, které znovu posiluje úctu dítěte k lidským právům a základním svobodám jiných. Třetím principem je právo dítěte na zacházení, které bere ohled na jeho věk, napomáhá k reintegraci dítěte a zapojení dítěte do prospěšného působení ve společnosti. Tento princip má být uplatňován po celé řízení, od prvního kontaktu dítěte s přílušnými orgány. V souladu s tímto principem je potřeba, aby všichni aktéři v systému soudnictví nad mládeží měli dostatečné znalosti o konceptu vývoje dítěte, dynamice a postupnosti dospívání.⁹⁰

2.6.2. Prevence protiprávního jednání dítěte

Prevence není vnímána jako určité právo dítěte, nýbrž by se dala řadit mezi principy systému soudnictví ve věcech dětí. Výbor pro práva dítěte poukazuje skutečnost potvrzenou

⁸⁸ *THE COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. General Comment No. 24, Dokument OSN CRC/C/GC/24, 18. 9. 2019, odst. 2. Dostupné z: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsqlkirKQZLK2M58RF%2f5F0vEnG3QGKUxFivhToQfjGxYjV05tUAIgpOwHQJsFPdJXCiixFSrDRwow8HeKLLh8cgOw1SN6vJ%2bf0RPR9UMtGkA4>.*

⁸⁹ *Tamtéž, odst. 3.*

⁹⁰ *Obecný komentář č. 10: Práva dětí v soudnictví ve věcech mládeže [online]. Výbor pro práva dítěte: 2007, odst. 13. Dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f10&Lang=en.*

výzkumy, že intenzivní rodinné a komunitní programy navržené k podpoře pozitivních změn v různých oblastech sociálních systémů (domov, škola, komunita, vztahy mezi vrstevníky), které přispívají k závažným problémům v chování, snižují riziko vstupu dítěte do soudního systému. Prevenční programy by měly být zaměřeny zejména na pomoc zvláště zranitelným rodinám či rodinám v situacích provázených existencí násilí. Podpora by měla také směřovat k ohroženým dětem jako jsou děti, které přestanou chodit do školy, jsou ze školy vyloučeny či jinak nedokončí své vzdělání.⁹¹

Ačkoliv je článek 18 a 27 CRC kladen důraz na odpovědnost rodičů za výchovu svých dětí, mají zároveň státy povinnost poskytnout rodičům nebo jiným odpovědným osobám pomoc při výkonu jejich rodičovské odpovědnosti. Výbor pro práva dítěte doplňuje, že investice do péče a vzdělávání v raném dětství vzájemně koreluje s nižší mírou násilí a kriminality v budoucnosti.⁹²

Obecný komentář č. 24 nově věnuje pozornost přímo raným intervencím u dětí pod minimálním věkem trestní odpovědnosti. U těchto dětí je žádoucí k dětem přátelská a mezioborová reakce na první náznaky chování, které by jinak bylo považováno za trestný čin. Podpora dítěte rodinou a komunitou je zde považována za nejvyšší prioritu.⁹³

V rámci systémového pohledu na prevenci naléhá Výbor pro práva dítěte na státy, aby dekriminlizovaly tzv. statusové trestné činy. Tyto činy představují trestné činy, pokud jsou spáchány dětmi, ale nejsou za ně považovány, pokud jsou spáchány dospělými. Jinými slovy, konflikt se zákonem vyplývá z postavení pachatele, kterým je dítě, než z povahy jednání samotného.⁹⁴ Jedná se o činy, které jsou většinou následkem choduby, bezdomovectví či násilí v rodině jako např. útěk z domova či žebrání.⁹⁵

2.6.3. Opatření sloužící jako alternativy k formálnímu soudnímu procesu

Povinnost vytvořit opatření, která budou alternativami k standardnímu soudnímu procesu, vyplývá z článku 40 odst. 3 písm. b) CRC. Tato opatření Výbor pro práva dítěte dělí na dvě

⁹¹ THE COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. *General Comment No. 24, Dokument OSN CRC/C/GC/24, 18. 9. 2019, odst. 9.* Dostupné z: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsqlkirKQZLK2M58RF%2f5F0vEnG3QGKUxFivhToQffGxYjV05tUAIgpOwHQJsFPdJXCiixFSrDRwow8HeKLLh8cgOw1SN6vJ%2bf0RPR9UMtGkA4>.

⁹² *Tamtéž, odst. 10.*

⁹³ *Tamtéž, odst. 11.*

⁹⁴ UNITED NATIONS CHILDREN'S FUND. *Juvenile Justice in Innocenti Digest 3.* UNICEF Innocenti Research Centre, Florence, Italy (forthcoming in 2002), January 1998, s. 6.

⁹⁵ THE COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. *General Comment No. 24, Dokument OSN CRC/C/GC/24, 18. 9. 2019, odst. 12.* Dostupné z: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsqlkirKQZLK2M58RF%2f5F0vEnG3QGKUxFivhToQffGxYjV05tUAIgpOwHQJsFPdJXCiixFSrDRwow8HeKLLh8cgOw1SN6vJ%2bf0RPR9UMtGkA4>.

kategorie, a to tzv. odklony (diversions) a opatření ukládaná v klasickém soudním řízení. Výbor pro práva dítěte také poskytuje definici odklonů a uvádí, že se jedná o opatření k odklonění řízení ve věcech dětí mimo formální trestní soudní systém, a to kdykoli před a nebo v průběhu příslušného řízení.⁹⁶ Začlenění definice odklonu byla vítána vzhledem k předchozí nekonzistentnosti v jeho definování v některých závěrečných připomínkách Výboru pro práva dítěte.⁹⁷

Odklony by měly být integrální součástí systému soudnictví dětí a v souladu s článkem 40 odst. 3 CRC by měla být lidská práva a právní záruky dítěte plně respektovány a chráněny ve všech odkloněných procesech a programech. Přínosem odklonů je, že předchází stigmatizaci dítěte a přináší dobré výsledky. Je i v zájmu veřejného bezpečí a bylo prokázáno, že jsou finančně výhodnější.⁹⁸ Je však ponecháno diskreci států, aby rozhodly o konkrétní povaze a obsahu odklonů a následně podnikly kroky k jejich implementaci.⁹⁹

Výbor pro práva dítěte zdůrazňuje, že uplatnění odklonů je možné pouze v situaci, kde jsou přesvědčivé důkazy dokládající, že se dítě dopustilo protiprávního činu, kde dítě svobodně a dobrovolně přiznalo svou odpovědnost bez zastrašování a ani na něj nebyl vyvíjen žádný nátlak, aby se přiznalo, a kde přiznání dítěte nebude v dalším případném řízení žádným způsobem použito proti němu. Výbor také zdůrazňuje, že svobodný a dobrovolný souhlas dítěte s uplatněním odklonu má být založen na poskytnutí odpovídající a přesné informace o povaze, obsahu a trvání užitého odklonu a o následcích nespolupráce a jeho nevykonání. Státy mají povinnost zákonem určit případy, kdy je možné uplatnit odklony. Dítě by mělo mít možnost vyhledat právní či jinou vhodnou pomoc s otázkou odklonu navrhnutého příslušnými orgány a jeho přezkoumání. Relevantní rozhodnutí policie a jiných orgánů by měla být přezkoumatelná. Odklony by neměly zahrnovat zbavení osobní svobody. Vykonáním odklonu musí být trestní řízení proti dítěti s konečnou platností skončeno, přičemž na jeho základě nesmí být dítě v případě dalšího protiprávního činu posouzeno jako recidivista.¹⁰⁰

⁹⁶ *Tamtéž*, odst. 8 a 15.

⁹⁷ *Comments on Draft General Comment No. 24 (201x), replacing General Comment 10 (2007) on Children's rights in juvenile justice, Department of Child Law*. Leiden Law School, Leiden University, The Netherlands, s. 4. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/GC10/LeidenUniversityNetherlands.docx>.

⁹⁸ *THE COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. General Comment No. 24, Dokument OSN CRC/C/GC/24, 18. 9. 2019, odst. 15. Dostupné z: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsqlkirKQZLK2M58RF%2f5F0vEnG3QGKUxFivhToQfjGxYjV05tUAlgpOwHQJsFPdJXCiixFSrDRwow8HeKLLh8cgOw1SN6wJ%2bf0RPR9UMtGkA4>*.

⁹⁹ *Tamtéž*, odst. 17.

¹⁰⁰ *Tamtéž*, odst. 18.

2.6.4. Věk a systém trestního soudnictví dítěte

S ohledem na věk dítěte se zabývá Výbor pro práva dítěte minimálním věkem trestní odpovědnosti a uvádí, že děti, které spadají pod věkovou hranici trestní odpovědnosti, nemohou být trestně odpovědné. Děti, které jsou v době spáchání trestného činu ve věkové hranici trestní odpovědnosti nebo děti starší, které však nedosáhly 18 let, mohou být subjekty formálního řízení v soudnictví ve věcech dětí a takové řízení musí být plně v souladu CRC. Výbor připomíná státům, že rozhodným věkem, je věk v době spáchání trestného činu.

Z článku 40 odst. 3 CRC vyplývá povinnost států stanovit nejnižší věkovou hranici trestní odpovědnosti.¹⁰¹ Výbor pro práva dítěte v této otázce odkazuje na poznatky dětské vývojové psychologie a neurověd, které popisují, že ve věku 12 a 13 let se děti stále rozvíjí a není pravděpodobné, že porozumí dopadům svých činů a porozumějí trestnímu řízení. Navíc má na děti vliv dospívání jakožto jedinečná a určující fáze lidského vývoje. V souladu s posledními poznatky vědy proto Výbor pro práva dítěte nabádá státy, aby zvýšily minimální věkovou hranici alespoň na 14 let. Vzhledem k tomu, že v posledním Obecném komentáři z roku 2007 bylo uvedeno, že absolutním minimem je věk 12 let, jedná se jistě o pozitivní změnu.¹⁰² Zároveň Výbor doporučuje, aby státy které mají stanoven minimální věk vyšší (15 nebo 16 let) za žádných okolností tuto hranici nesnižovaly, neboť by se jednalo o krok zpět a rozporovalo by to ustanovení článku 41 CRC.¹⁰³

Otázkou věkové hranice trestní odpovědnosti za zabýval rovněž Evropský soud pro lidská práva v případech *T. proti Spojenému království*¹⁰⁴ a *V. proti Spojenému království*¹⁰⁵. Jedná se o případ z roku 1999 a věková hranice byla ve Spojeném království 10 let. ECtHR v té době rozhodl, že v té době na to neexistoval jednoznačný konsensus v Evropě, a proto námitku porušení článku 3 ECHR odmítl.¹⁰⁶

Výbor pro práva dítěte poznamenává, že efektivní fungování systému se také odvíjí od toho, jak státy zacházejí s dětmi pod věkovou hranicí trestní odpovědnosti a zároveň z toho, jakou pozici mají v systému soudnictví mladí dospělí. Děti trestně neodpovědné mají právo

¹⁰¹ *Tamtéž*, odst. 20.

¹⁰² *THE COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. General Comment No. 10, Dokument OSN CRC/C/GC/10, 25. 4. 2007, odst. 32. Dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f10&Lang=en.*

¹⁰³ *THE COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. General Comment No. 24, Dokument OSN CRC/C/GC/24, 18. 9. 2019, odst. 22. Dostupné z: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsqlkirKQZLK2M58RF%2f5F0vEnG3QGKUxFivhToQffGxYjV05tUAIgpOwHQJsFPdJXCiixFSrDRwow8HeKLLh8cgOw1SN6wJ%2bf0RPR9UMtGkA4>.*

¹⁰⁴ Evropský soud pro lidská práva, *T. proti Spojenému království*, rozsudek Velkého senátu ze dne 16. 12. 1999, stížnost č. 24724/94.

¹⁰⁵ Evropský soud pro lidská práva, *V. proti Spojenému království*, rozsudek Velkého senátu ze dne 16. 12. 1999, stížnost č. 24888/94.

¹⁰⁶ *Tamtéž* odst. 86.

na poskytnutí pomoci a služeb odpovídajících jejich potřebám a nemělo by se na ně pohlížet jako na děti, které se dopustily trestného činu. Vítány jsou praktiky států, kde jsou na základě obecného pravidla nebo výjimky uplatňována pravidla soudnictví dětí rovněž u osob starších 18 let. Takový přístup totiž odpovídá vývojovým a neurovědeckým důkazům o tom, že vývoj mozku pokračuje do raných dvacátých let člověka.¹⁰⁷

2.6.5. Záruky spravedlivého procesu

Záruky spravedlivého procesu a spravedlivého zacházení s dítětem jsou obsaženy jednotlivých bodech článku 40 odst. 2 CRC a odpovídají zárukám, které uvádí článek 14 ICCPR a také článek 7 Pekingských pravidel. Záruky, ke kterým CRC zavazuje, jsou považovány za minimální a Výbor pro práva dítěte má za to, že státy by měly zvažovat zavedení vyšších standardů.¹⁰⁸

Výbor považuje za zásadní školení profesí zapojených do systému soudnictví dětí, všechny zapojené osoby by tak měly být schopny pracovat v mezioborových týmech a měly by dobře znát fyzický a duševní vývoj dětí a adolescentů. Stejně tak by měly do systému zapojené osoby rozumět zvláštním potřebám dětí na samém okraji společnosti (the most marginalized children). Nástroje k zamezení diskriminace je nutno uplatňovat od prvního kontaktu dítěte se systémem trestního soudnictví. V konkrétních případech se jedná o důraz na citlivý přístup k dětem diskriminovaným na základě sexuální orientace či genderové identity a právo postižených dětí na uzpůsobení např. fyzického přístupu k soudu, ale také na asistenci při komunikaci či čtení dokumentů.¹⁰⁹

Evropský soud pro lidská práva ve svém rozsudku *Salduz proti Turecku*¹¹⁰, *Panovits proti Kypru*¹¹¹ a *Adamkiewicz proti Polsku*¹¹² shledal porušení článku 6 ECHR, když dítěti nebyla poskytnuta právní pomoc, a to od samotného prvního kontaktu s orgány činnými v trestním řízení. V případě *Panovits*¹¹³ ECtHR navíc uvedl, že došlo k porušení ECHR také tím, že nebyla

¹⁰⁷ THE COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. General Comment No. 24, Dokument OSN CRC/C/GC/24, 18. 9. 2019, odst. 23 a 32. Dostupné z:

<http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d>

%2fPPRiCAqhKb7yhsqIkirKQZLK2M58RF

%2f5F0vEnG3QGKUxFivhToQfjGxYjV05tUAIgpOwHQJsFPdJXCiixFSrDRwow8HeKLLh8cgOwISN6vJ
%2bf0RPR9UMtGkA4.

¹⁰⁸ Tamtéž, odst. 38.

¹⁰⁹ Tamtéž, odst. 39-40.

¹¹⁰ Evropský soud pro lidská práva, *Salduz proti Turecku*, rozsudek Velkého senátu ze dne 27. 11. 2008, stížnost č. 36391/02, odst. 50-55.

¹¹¹ Evropský soud pro lidská práva, *Panovits proti Kypru*, rozsudek ze dne 11. 12. 2008, stížnost č. 4268/04, odst. 64-66.

¹¹² Evropský soud pro lidská práva, *Adamkiewicz proti Polsku* rozsudek ze dne 2. 3. 2010, stížnost č. 54729/00, odst. 87.

¹¹³ Evropský soud pro lidská práva, *Panovits proti Kypru*, rozsudek ze dne 11. 12. 2008, stížnost č. 4268/04, odst. 73-77.

stěžovateli poskytnuta dostatečná informace o jeho právu na právní pomoc před výsledkem policíí, které je ještě významnější s ohledem jeho zranitelné postavení dítěte. Soud také zopakoval, že obviněný má vždy právo na právní pomoc jako základního prvku spravedlivého procesu, a pokud je to nutné, tak mu musí být poskytnuta státem.¹¹⁴ Ke stejnému závěru dospěl ECtHR i v případě *Blokhin proti Rusku*¹¹⁵, kde se jednalo o dítě, které z důvodu nízkého věku, nebylo trestně odpovědné a řízení tak nemělo trestní povahu.

Státy mají povinnost záruky spravedlivého procesu přijmout do své legislativy a zajistit, aby v praxi chránily práva dítěte od prvního kontaktu se systémem a po celý proces. Záznamy o umístění dítěte a o jeho stavu by měly být uchovávány ve všech fázích a všech procesech.¹¹⁶ Jednotlivé záruky vyplývající ze článku 40 odst. 2 CRC jsou následující:

- **zákaz retroaktivity** (článek 40 odst. 2 písm. a) CRC)

Podle tohoto principu nesmí být žádné dítě uznáno vinným z trestného činu, který v době spáchání nebyl podle národního nebo mezinárodního práva za trestný čin považován a žádnému dítěti by neměl být uložen trest, který nebyl uplatnitelný v době spáchání trestného činu, ledaže se jedná o trest pro dítě příznivější, v tom případě by měl být užít ve prospěch dítěte.¹¹⁷

- **presumpce nevinny** (článek 40 odst. 2 písm. b) (i) CRC)

Tento princip klade důkazní břemeno na orgány činné v trestním řízení bez ohledu na povahu trestného činu. Pro dítě platí zásada in dubio pro reo a vinné bude pouze, pokud se obvinění proti němu prokážou bez důvodných pochybností. Dítě se může chovat podezřele na základě nedostatečného pochopení procesu, nevyspělosti nebo ze strachu a z jiných důvodů, to by však nemělo vést k předpokladům o jeho vině.¹¹⁸

¹¹⁴ Evropský soud pro lidská práva, Adamkiewicz proti Polsku rozsudek ze dne 2. 3. 2010, stížnost č. 54729/00, odst. 82.

¹¹⁵ Evropský soud pro lidská práva, *Blokhin proti Rusku*, rozsudek Velkého senátu ze dne 23. 3. 2016, stížnost č. 47152/06, odst. 196.

¹¹⁶ *THE COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. General Comment No. 24, Dokument OSN CRC/C/GC/24, 18. 9. 2019, odst. 41. Dostupné z: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsqlkirKQZLK2M58RF%2f5F0vEnG3QGKUxFivhToQfjGxYjV05tUAIgpOwHQJsFPdJXCiixFSrDRwow8HeKLLh8cgOw1SN6wJ%2bf0RPR9UMtGkA4>.*

¹¹⁷ Tamtéž, odst. 42.

¹¹⁸ Tamtéž, odst. 43.

- **právo dítěte na okamžité a přímé informování o obvinění** (článek 40 odst. 2 písm. b) (ii) CRC)

Dítě má právo být okamžitě a přímo, ve vhodných případech prostřednictvím svých rodičů nebo zákonných zástupců, informováno o obviněních vznesených proti němu. Rodiče by měli být o tom také informováni. Pojmem „okamžitě“ je myšleno od prvního kontaktu dítěte se soudním systémem. Orgány činné v trestním řízení by měly zajistit, že dítě rozumí obvinění vznesenému proti němu, svým možnostem a procesu. Poskytnutí informací pomocí oficiálního dokumentu je nedostačující a ústní vysvětlení je nezbytné. Rodiče nebo jiné dospělé osoby mohou být dítěti nápomocny, aby obsahu obvinění lépe porozumělo, avšak ponechání vysvětlení pouze na těchto osobách není postačující. Ideálně by tak mělo dojít k vysvětlení obvinění a možných důsledků jak dítěti, tak jeho rodičům.¹¹⁹

- **právo dítěte být slyšeno** (článek 12 CRC)

Jedná se o jedno z nejdůležitějších práv dítěte, které je zároveň výchozím principem Úmluvy o právech dítěte. Zdůrazňuje skutečnost, že dítě je nositelem práv a umožňuje dítěti se aktivně a plnohodnotně účastnit procesu. Dítě má právo být slyšeno, a aby jeho názory byly vyslechnuty přímo, nejen prostřednictvím zástupce, a to ve všech fázích procesu od prvního kontaktu s dítětem. V souladu s článkem 12 CRC má dítě právo vyjádřit své vlastní názory svobodně a těmto názorům dítěte musí být věnována patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni. Zároveň má dítě právo mlčet, a pokud tak dítě učiní, neměly by z toho pro něj být dovozovány negativní důsledky.¹²⁰ Článek 12 Úmluvy o právech dítěte manifestuje skutečnost, že děti jsou subjekty práv. Jsou nositeli práv, kteří ovlivňují svůj život, a to nejen práva vyplývající z jejich zvláštní zranitelnosti nebo závislosti na dospělých¹²¹ Výbor pro práva dítěte vysvětlil, že článek 12 Úmluvy o právech dítěte nestanovuje žádnou věkovou hranici, protože děti jsou schopny vyjádřit své názory od nejmladšího věku, i přestože nejsou schopny vyjádřit je verbálně.¹²² K zajištění skutečné účasti dítěte v celém procesu, je také významné, aby bylo rozhodnutí dětem vysvětleno způsobem, kterému rozumí. Výbor pro práva dítěte také zdůraznil, že dítěti má být také zpřístupněna informace a zpětná vazba k tomu, jaká váha byla přikládána jeho názoru.¹²³

¹¹⁹ Tamtéž, odst. 47-48.

¹²⁰ Tamtéž, odst. 45.

¹²¹ THE COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. *General Comment No. 12*, Dokument OSN CRC/C/GC/12, 20. 7. 2009, odst. 18 a 21. Dostupné z: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsqlkirKQZLK2M58RF%2f5F0vHKTUsoHNPBW0noZpSp5d6MSKiT09ePYFY4cH5tmyyvg%2fzVvi%2bJDuaCgf7NB%2bqHeFDlerQVMa5D11979EtHr%2bnA>.

¹²² Tamtéž, odst. 134.

¹²³ Tamtéž, odst. 45.

- **právo dítěte na efektivní participaci v řízení** (článek 40 odst. 2 písm. b) (iv) CRC)

K naplnění tohoto práva je nutné poskytnout dítěti podporu ze stran všech aktérů, aby dítě porozumělo obvinění a možným následkům a jeho právům a možnostem v procesu. Dítě, které dosáhlo minimálního věku trestní odpovědnosti je považováno za způsobilé k účasti v procesu soudnictví dětí. Jednání by mělo probíhat v jazyce, kterému dítě rozumí nebo by měl být dítěti bezplatně poskytnut tlumočnick. Celkově by měl proces probíhat způsobem přátelským k dětem a např. by mělo být rovněž uzpůsobeno prostředí, kde probíhá soudní jednání, aby dítě mělo možnost plně se ho zúčastnit.¹²⁴

Evropský soud pro lidská práva se tomuto tématu věnuje v případě obviněného, kterým byl nezletilý s nízkou úrovní porozumění. ECtHR uvedl, že efektivní participace předpokládá široké porozumění povahy soudního procesu a hrozících následků, včetně závažnosti případných trestů. To znamená, že obviněný by měl být sám a v případě potřeby za pomoci vhodné osoby (například tlumočnicka, právníka, sociálního pracovníka nebo přítele), schopen pochopit hlavní podstatu toho, o čem se jedná u soudu, včetně svědeckých výpovědí, kterým by měl mít možnost se bránit.¹²⁵

- **právo dítěte na bezplatnou pomoc tlumočnicka** (článek 40 odst. 2 písm. b) (vi) CRC)

Výbor pro práva dítěte uvádí, že dítě, které nerozumí nebo nehovoří jazykem používaným v systému soudnictví ve věcech dítěte, má právo na bezplatnou pomoc tlumočnicka, a to ve všech fázích řízení. Tlumočnick by měl být proškolen pro práci s dětmi. Zároveň by měly státy prostřednictvím zvlášť kvalifikovaných odborníků poskytnout vhodnou a účinnou pomoc dětem, které trpí komunikačními bariérami.

- **právo dítěte být přítomen výslechu svědků** (článek 40 odst. 2 písm. b) (iv) CRC)

Toto právo podtrhuje zásadu rovnosti zbraní a spočívá v právu dítěte vyslýchat svědky, kteří stojí proti němu a zahrnout svědky na svou obranu. Aby bylo možno toto právo realizovat, musí být o něm dítě svým právním nebo jiným zástupcem poučeno.¹²⁶

¹²⁴ THE COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. *General Comment No. 24, Dokument OSN CRC/C/GC/24, 18. 9. 2019, odst. 46.* Dostupné z: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsqlkirKQZLK2M58RF%2f5F0vEnG3QGKUxFivhToQfjGxYjV05tUAIgpOwHQJsFPdJXCiixFSrDRwow8HeKLLh8cgOw1SN6vJ%2bf0RPR9UMtGkA4>.

¹²⁵ Evropský soud pro lidská práva, *S. C. proti Spojenému království*, rozsudek ze dne 15. 6. 2004, stížnost č. 60958/00, odst. 29.

¹²⁶ THE COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. *General Comment No. 10, Dokument OSN CRC/C/GC/10, 25. 4. 2007, odst. 59.* Dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f10&Lang=en.

- **právo dítěte na právní nebo jinou vhodnou pomoc** (článek 40 odst. 2 písm. b) (ii) CRC)

Vzhledem k tomu, že děti jsou v důsledku nedostatku zkušeností nebo nedostatku zdrojů k zajištění poradenství a zastoupení znevýhodněny v možnosti zapojit se do právního systému, potřebují přístup k bezplatné právní nebo jiné vhodné pomoci. Díky tomu se mohou efektivně zapojit do právních systémů, které jsou obecně navrženy pro dospělé.¹²⁷

Státy mají povinnost zajistit dítěti právní nebo jinou vhodnou pomoc od počátku řízení, při přípravě a při uplatnění své obhajoby, a dokud nebudou vyčerpána všechna odvolání a přezkumy. Výbor pro práva dítěte doporučuje poskytnout efektivní právní zastoupení bezplatně všem dětem, které čelí trestním obviněním. Právo dítěte vzdát se svého právního zastoupení by mělo být umožněno pouze, pokud se jedná o dobrovolné rozhodnutí dítěte a je podrobeno nestrannému soudnímu dohledu.¹²⁸

Výbor pro práva dítěte vyjádřil znepokojení ohledně skutečnosti, že mnoho dětí čelí trestním obviněním a jsou zbaveny osobní svobody bez možnosti využití právního zastoupení. U tohoto problému poukazuje na právo na právní zastoupení poskytnuté podle článku 14 odst. 3 ICCPR všem osobám. Na základě toho Výbor pro práva dítěte s obavami uzavírá, že dětem je poskytována menší ochrana než poskytuje mezinárodní právo dospělým osobám.¹²⁹

Oproti svému Obecnému komentáři z roku 2007 Výbor pro práva dítěte hovoří o „jiné vhodné pomoci“ pouze ve spojení s odklony a systémy, které nevedou k odsouzení, trestnímu záznamu nebo zbavení osobní svobody. Požadavky na osobu, která poskytuje vhodnou pomoc, jsou dostatečná znalost právních aspektů dětské soudního procesu a absolvování vhodného školení. Výbor se však přiklání k tomu, že pokud je stát schopen poskytnout dětem právní zastoupení pro všechna řízení, měl by se toho v souladu s článkem 41 CRC držet. Z uvedeného plyne zřejmá tendence poskytnout dítěti primárně a v každém standardním řízení v rámci soudnictví ve věcech dětí ochranu právní.¹³⁰

¹²⁷ HUMAN RIGHTS COUNCIL. *Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights: Access to Justice*. OSN dokument A/HRC/25/35, 16. 12. 2013, odst. 33. Dostupné z: <https://undocs.org/en/A/HRC/25/35>.

¹²⁸ THE COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. *General Comment No. 24, Dokument OSN CRC/C/GC/24, 18. 9. 2019, odst. 40 a 51*. Dostupné z: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsqIkirKQZLK2M58RF%2f5F0vEnG3QGKUxFivhToQfjGxYjV05tUAIgpOwHQJsFPdJXCiixFSrDRwow8HeKLLh8cgOwISN6wJ%2bf0RPR9UMtGkA4>.

¹²⁹ Tamtéž, odst. 50-51.

¹³⁰ Tamtéž, odst. 52.

- **právo dítěte na rozhodnutí ve věci bez průtahů** (článek 40 odst. 2 písm. b) (iii) CRC)

Čím déle trvá řízení, tím menší je pravděpodobnost, že reakce na protiprávní čin splní vyžadovaný účel. Výbor pro práva dítěte v tomto kontextu uvádí, že doba od spáchání trestného činu do konce řízení má být, co nejkratší. Státům proto doporučuje přijmout do svého právního řádu lhůty, v nichž je třeba jednotlivá stadia řízení ukončit, přičemž tyto lhůty by měly být oproti lhůtám, které se uplatňují ve vztahu k dospělým, významně kratší. Tím by však nemělo být zabráněno zachování procesních záruk.¹³¹

- **právo na účast rodičů a jiných zákonných zástupců v řízení** (článek 40 odst. 2 písm. b) (iii) CRC)

Toto právo je zakotveno společně s právem na rozhodnutí ve věci bez průtahů (uvedeno výše) v článku 40 odst. 2 písm. b) (iii) CRC. Rodiče a jiní zákonní zástupci mají být přítomni po celé řízení a státům je doporučeno ve své legislativě výslovně upravit maximální možné zahrnutí rodičů nebo jiných zákonných zástupců v řízení. Jejich role spočívá v poskytnutí psychologické a emocionální podpory dítěti. Pokud není možné zajistit účast rodičů, měla by právní úprava umožnit účast v řízeních osobě, která se o dítě skutečně stará (genuine caregiver), a touto osobou může být i jiný příbuzný, se kterým dítě, byť neformálně, žije. Soud může účast rodičů a jiných zákonných zástupců omezit, podmínit nebo vyloučit v případě, že o to dítě nebo jeho právní nebo jiný vhodný zástupce požádá z důvodu, že to není v souladu s nejlepším zájmem dítěte.¹³²

- **právo dítěte nebýt nucen k sebeobvinění** (článek 40 odst. 2 písm. b) (iv) CRC)

Státy musejí zajistit, aby dítě nebylo nuceno vypovídat nebo přiznat vinu. Jednání v podobě krutého, nelidského nebo ponižujícího zacházení za účelem získání přiznání představuje závažné porušení práv dítěte zakotvených v článku 37 písm. a) CRC je nepřípustné. Pojem „donucení“ se neomezuje pouze na fyzickou sílu, ale má být podle Výboru pro práva dítěte vykládán v nejširším možném slova smyslu. Tento názor je založen na tom, že dítě může s velkou pravděpodobností učinit nepravdivé doznání z důvodů jako je věk, stupeň vyspělosti, nepochopení, strach z neznámých následků, často i strach z možnosti zbavení osobní svobody. Nebo k tomu může být donuceno také skutečnostmi jako jsou délka trvání výslechu a za jakých okolností výslech probíhal.¹³³

Soud by se měl při hodnocení dobrovolnosti a hodnověrnosti přiznání učiněného dítětem zabývat všemi faktory, včetně věku dítěte, délkou výslechu nebo délkou vazby a tím, zda byla

¹³¹ Tamtéž, odst. 54-55.

¹³² Tamtéž, odst. 56-57.

¹³³ Tamtéž, odst. 58-59.

u výsledku dítěti poskytnuta právní nebo jiná vhodná pomoc. Poskytnutí takové pomoci je skutečně nezbytné. Dále by měl zohlednit, zda byli přítomni rodiče nebo jiní zástupci dítěte jako jeho podpora. Smluvní státy by pak v souvislosti s tímto právem dítěte měly zajistit, že policisté budou dostatečně proškoleni, aby se vyvarovali užití takových výsledkových technik a praktik, které vedou k vynucenému nebo nespolehlivému přiznání či výpovědi. Kdekoliv je to možné, by mělo být používáno audiovizuální techniky.¹³⁴

- **právo dítěte na přezkum nebo odvolání** (článek 40 odst. 2 písm. b) (v) CRC)

Dítě má právo na přezkoumání jakýchkoliv zjištění o jeho vině nebo jiných uložených opatřeních vyšším kompetentním, nezávislým a nestranným orgánem nebo soudem. Toto právo nemůže být omezeno pouze na nejzávažnější protiprávní činy. Nově Výbor pro práva dítěte navrhuje, aby státy zvážily zavedení automatického přezkumu, zvláště v případech, které vedou k trestnímu záznamu nebo zbavení osobní svobody. Přístup ke spravedlnosti je nutno vykládat široce tak, aby umožnil přezkum či odvolání jakéhokoliv procesního nebo hmotného pochybení a zajistil tak dostupnost účinné nápravy.¹³⁵

- **právo dítěte na plnou ochranu soukromí** (článek 16 spolu s článkem 40 odst. 2 písm. b) (vii) CRC)

Smyslem tohoto práva je zabránit další stigmatizaci dítěte a negativním dopadům na jeho možnosti vzdělávání, zaměstnání, bydlení či bezpečnost. Výbor pro práva dítěte k tomu uvádí, že v souladu s právem dítěte na ochranu soukromí by státy měly zajistit neveřejné jednání před soudem. Výjimky z tohoto pravidla by měly vyskytovat velmi omezeně a měly by být jasně vymezeny v zákoně. V případě, že rozhodnutí a trest je veřejně vyhlášen, identita dítěte by neměla být odhalena. Právo na soukromí znamená taktéž, že soudní spis a nahrávky dětí by měly být uchovány jako přísně utajené a nepřístupné pro třetí strany mimo osoby přímo zahrnuté ve vyšetřování a rozhodnutí v daném případě. Veškerá judikatura v případech dětí by měla zůstat anonymizovaná, stejně tak i v případě jejího umístění online. Obecným pravidlem by mělo být poskytnutí celoživotní ochrany soukromí dítěte, a to ve vztahu ke všem druhům médií, včetně sociálních médií. Státy by měly upustit od zapisování podrobných údajů o dítěti nebo osobě, která byla dítětem v době spáchání protiprávního činu, do jakéhokoliv veřejného rejstříku. Měly by se také vyvarovat těmto zápisům do rejstříků neveřejných, které mohou však vytvořit překážku příležitostem k reintegraci. Státům je nadto doporučováno, aby zavedly pravidla

¹³⁴ Tamtéž, odst. 60.

¹³⁵ Tamtéž, odst. 62.

umožňující automatické vymazání trestního záznamu, jakmile dítě dosáhne 18 let a ve výjimečných případech po nezávislém přezkoumání.

V případech *V. a T. proti Spojenému království*¹³⁶ Evropský soud pro lidská práva k porušení práva na soukromí uvedl, že s ohledem na skutečnost, že tento závažný případ přitahuje zvýšenou pozornost médií a veřejného zájmu, je nutné provést jednání způsobem, který zmírní možné pocity úzkosti a strachu nezletilého pachatele. V daném případě však nakonec k porušení článku 3 ECHR nedošlo, neboť by podle soudu každé řízení o této vraždě tyto pocity ve stěžovateli vyvolalo. Dalším argumentem pro tento závěr soudu byla skutečnost, že státy neměly v úmyslu stěžovatele ponižít.

2.6.6. Opatření uplatňovaná v návaznosti na vydání rozhodnutí

Článek 40 odst. 4 Úmluvy o právech dítěte se věnuje opatřením, která lze uplatnit vůči dítěti po skončení formálního soudního procesu (dispositions). Řada nevazebních (non-custodial measures) opatření by měla být obsažena v zákonech a zároveň by měla být tato opatření výslovně upřednostňována, aby bylo zajištěno, že zbavení osobní svobody bude používáno pouze jako poslední možnost a po nejkratší možnou dobu.¹³⁷ Výbor pro práva dítěte v tomto ohledu dříve používaný pojem „alternativní opatření“ nahradil pojmem „nevazební opatření“. Tato změna je vnímána pozitivně, neboť pojem „alternativní opatření“ implicitně a nespravedlivě prezentuje detenci jako výchozí pozici a nevazební opatření jako „alternativy detence“ zatímco článek 37 písm. b) CRC úplně opačně popisuje zbavení osobní svobody jako poslední možnost.¹³⁸

Výbor pro práva dítěte zdůrazňuje, že existuje mnoho zkušeností s používáním a implementací nevazebních opatření, včetně opatření v rámci restorativní justice. Toho by měly využít státy a na základě toho vyvinout a implementovat taková opatření s přizpůsobením jejich vlastní kultuře a tradicím. Opatření, která vedou k nuceným pracím nebo mučení nebo nelidskému a ponižujícímu zacházení musí být výslovně zakázány a penalizovány, podobně fyzické tresty jsou porušením tohoto zákazu uloženého článkem 37 písm. a) CRC.¹³⁹

¹³⁶ Evropský soud pro lidská práva, *T. proti Spojenému království*, rozsudek Velkého senátu ze dne 16. 12. 1999, stížnost č. 24724/94 a *V. proti Spojenému království*, rozsudek Velkého senátu ze dne 16. 12. 1999, stížnost č. 24888/94.

¹³⁷ THE COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. *General Comment No. 24, Dokument OSN CRC/C/GC/24, 18. 9. 2019, odst. 73.* Dostupné z: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsqlkirKQZLK2M58RF%2f5F0vEnG3QGKUxFivhToQffGxYjV05tUAIgpOwHQJsFPdJXCiixFSrDRwow8HeKLLh8cgOw1SN6wJ%2bf0RPR9UMtGkA4>.

¹³⁸ *Comments on Draft General Comment No. 24 (201x), replacing General Comment 10 (2007) on Children's rights in juvenile justice, Department of Child Law.* Leiden Law School, Leiden University, The Netherlands, s. 4. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/GC10/LeidenUniversityNetherlands.docx>.

¹³⁹ THE COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. *General Comment No. 24, Dokument OSN CRC/C/GC/24, 18. 9. 2019, odst. 74-75.* Dostupné z:

Rovněž Evropský soud pro lidská práva vyslovil v případě *Tyrer proti Spojenému království*, že tělesné tresty jako sankce jsou zcela nepřijatelné.¹⁴⁰

Významné je, aby každá reakce na protiprávní čin byla přiměřená nejen okolnostem, za kterých došlo ke spáchání daného činu a jeho závažnosti, ale zároveň má být reakce přiměřená ve vztahu k osobní situaci dítěte a také ve vztahu k rozmanitým a zvláště dlouhodobým potřebám společnosti. Do osobní situace dítěte se zahrnuje například věk dítěte, jeho snížená odpovědnost, jeho osobní poměry a potřeby, a případně také potřeby duševního zdraví. Tato kritéria přiměřenosti reakce na protiprávní čin se mají aplikovat i na případy závažného protiprávního jednání. Přísně represivní přístup není v souladu s principy soudnictví dětí, tak jak jsou vymezeny v čl. 40 odst. 1 CRC. Jakékoliv opatření musí být v nejlepším zájmu dítěte a podporovat jeho reintegraci.¹⁴¹

Výbor pro práva dítěte nově doporučuje státům stanovit nejvyšší dobu trvání zbavení osobní svobody, které bude reflektovat princip „nejkratší odpovídající doby“ podle článku 37 písm. b) CRC, s odkazem na uznání škody, které detence způsobuje a jeho negativní vliv na úspěšné znovuzачlenění do společnosti.¹⁴²

Stanovení povinných minimálních trestů není v souladu s principem proporcionality a s požadavkem detence jakožto poslední možnosti a na nejkratší možnou dobu. Výbor pro práva dítěte má za to, že soudy by měly začínat s čistým štítem a takové ustanovení by ztěžovalo náležitou aplikaci mezinárodních standardů, a to i v případech, kdy by uplatnění toho ustanovení bylo ponecháno diskreci soudů.¹⁴³

K trestu smrti uvádí Výbor pro práva dítěte, že článek 37 písm. a) CRC reflektuje mezinárodní právní obyčej ukládající zákaz trestu smrti osobám, které v době spáchání protiprávního činu nedosáhly 18 let. Výbor zde opět zdůrazňuje, že výslovným a rozhodujícím kritériem je věk v době spáchání trestného činu. Nadto Výbor vyzývá státy, které ještě nezrušily trest smrti pro všechny pachatele mladší 18 let, aby tak nutně učinily, a to bez jakýchkoliv výhrad.¹⁴⁴

<http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d>

[%2fPPRiCAqhKb7yhsqIkirKQZLK2M58RF](http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsqIkirKQZLK2M58RF)

[%2f5F0vEnG3QGKUXFivhToQfjGxYjV05tUAIgpOwHQJsFPdJXCiixFSrDRwow8HeKLLh8cgOw1SN6vJ](http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsqIkirKQZLK2M58RF%2f5F0vEnG3QGKUXFivhToQfjGxYjV05tUAIgpOwHQJsFPdJXCiixFSrDRwow8HeKLLh8cgOw1SN6vJ)

[%2bf0RPR9UMtGkA4](http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsqIkirKQZLK2M58RF%2f5F0vEnG3QGKUXFivhToQfjGxYjV05tUAIgpOwHQJsFPdJXCiixFSrDRwow8HeKLLh8cgOw1SN6vJ%2bf0RPR9UMtGkA4).

¹⁴⁰ Evropský soud pro lidská práva, *Tyrer proti Spojenému království*, rozsudek ze dne 25. 4. 1978, stížnost č. 5856/72.

¹⁴¹ THE COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. *General Comment No. 24, Dokument OSN CRC/C/GC/24, 18. 9. 2019, odst. 76. Dostupné z: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsqIkirKQZLK2M58RF%2f5F0vEnG3QGKUXFivhToQfjGxYjV05tUAIgpOwHQJsFPdJXCiixFSrDRwow8HeKLLh8cgOw1SN6vJ%2bf0RPR9UMtGkA4>.*

¹⁴² Tamtéž, odst. 77.

¹⁴³ Tamtéž, odst. 78.

¹⁴⁴ Tamtéž, odst. 79-80.

Posledním tématem této části je trest odnětí svobody bez možnosti propuštění nebo podmíněného propuštění. Platí, že žádnému dítěti mladšímu 18 let nelze takový trest uložit. O době výkonu trestu před možností propuštění Výbor uvádí, že by měla být významně kratší než u dospělých pachatelů a měla by být realistická. Možnost propuštění by měla být pravidelně přezkoumávána. V případech uložení trestu odnětí svobody, musí státy usilovat o realizaci cílů obsažených v ustanovení článku 40 odst. 1 CRC a zajistit dítěti vzdělání, zacházení a péči s cílem jeho propuštění a reintegraci a schopnost zastávat prospěšnou roli ve společnosti. Vyžadováno je také pravidelné přezkoumání rozvoj a pokroku, které dítěte udělalo, za účelem možného propuštění. Výbor pro práva dítěte důrazně doporučuje státům zrušit všechny doživotní tresty vězení včetně trestů na neurčitě časové období pro všechny pachatele mladší 18 let v době, kdy byl protiprávní čin spáchán.¹⁴⁵

2.6.7. Zbavení osobní svobody dítěte

Článek 37 CRC upravuje důležité zásady, procesní práva, způsob zacházení a podmínky, které je nutno zachovat v případech zbavení osobní svobody dítěte. Výbor pro práva dítěte svůj komentář k tématu omezení osobní svobody rozšířil a v úvodu důrazně upozorňuje, že nic z uvedeného nesmí být vykládáno ve smyslu, že by bylo zbavení osobní svobody podporováno, ale spíše jako popis správného postupu a podmínek v menšině případů, kde je zbavení osobní svobody považováno za nevyhnutelné. Výbor také vyslovuje souhlas se zprávou Zvláštního zpravodaje OSN pro právo na dosažení nejvyššího standardu zdraví¹⁴⁶ o nutnosti zrušit dětské věznice a velké pečovatelské instituce pro rozsah a závažnost utrpení, které provází uvězněné a zadržené děti. Státy pak vyzývá k okamžitému zahájení procesu snižování počtu detencí na minimum.¹⁴⁷

Mezi výchozí zásady při zbavení osobní svobody patří:

- a) lze tak učinit pouze na základě zákona, musí se jednat o poslední možnost a opatření musí trvat pouze nejkratší možnou dobu a
- b) žádné dítěte nesmí být zbaveno osobní svobody nezákonně nebo svévolně.¹⁴⁸

¹⁴⁵ Tamtéž, odst. 81.

¹⁴⁶ HUMAN RIGHTS COUNCIL. Report of the Special Rapporteur on the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health. 10. 4. 2018, A/HRC/38/36, odst. 55. Dostupné z: <http://daccess-ods.un.org/access.nsf/Get?Open&DS=A/HRC/38/36&Lang=E>.

¹⁴⁷ THE COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. General Comment No. 24, Dokument OSN CRC/C/GC/24, 18. 9. 2019, odst. 82-84. Dostupné z: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsqIkirKQZLK2M58RF%2f5F0vEnG3QGKUxFivhToQffGxYjV05tUAIgpOwHQJsFPdJXCiixFSrDRwow8HeKLLh8cgOw1SN6vJ%2bf0RPR9UMtGkA4>.

¹⁴⁸ Tamtéž, odst. 85.

Podobná kritéria pro omezení osobní svobody uvádí i Evropský soud pro lidská práva v případě *Korneykova proti Ukrajině*¹⁴⁹, kde soud uvádí, že nepostačuje, že k tomu došlo v souladu s vnitrostátním právem, ale musí to být nezbytné v konkrétním případě. Pro porušení článku 5 odst. 1 ECHR je proto nezbytné splnit také požadavek přiměřenosti opatření.

Děti nesmí být drženy společně s dospělými s výjimkou, kdy je to v jejich zájmu. Pravidlem je, že mechanismy pro okamžité propuštění k rodičům či jiným vhodným dospělým osobám mají být upřednostňovány.¹⁵⁰

Podobně užití vazby má být omezeno na výjimečné a nejzávažnější případy. Výbor zde vyjadřuje znepokojení, že děti ve vazbě běžně strádají měsíce nebo dokonce i roky. Důvody pro uvalení vazby by měly být jasně vymezeny v zákoně a měly by jimi být zejména zajištění účasti dítěte na soudním jednání či případy, kdy dítě představuje bezprostřední nebezpečí. Důležité je zvážit prvně možnost užití odklonů, zejména nevazebních opatření.¹⁵¹

- **Procesní práva dítěte zbaveného osobní svobody**

Do článku 37 písm. d) CRC jsou vtělena procesní práva dítěte v případě zbavení osobní svobody. Jmenuje právo dítěte na okamžitou právní nebo jinou vhodnou pomoc, právo se odvolat proti zákonnosti rozhodnutí o detenci a k vydání rozhodnutí o tom bez odkladu. Výbor pro práva dítěte doporučuje, aby žádné dítě nebylo zbaveno osobní svobody, pokud nepředstavuje skutečnou hrozbu veřejné bezpečnosti a veřejnému zdraví. Státy také vyzývá, aby stanovily věk (například 16 let), pod který nelze dítě zákonně zbavit osobní svobody.¹⁵²

V každém případě detence dětí by měl kompetentní orgán do 24 hodin přezkoumat zákonnost zbavení osobní svobody a jeho pokračování. Právo na přezkum zákonnosti rozhodnutí znamená rovněž právo na přístup k soudu za účelem přezkumu správního rozhodnutí. Státy mají povinnost zajistit pravidelný přezkum vazby s výhledem jejího ukončení. Výbor pro práva dítěte u pravidelného přezkumu dříve místo „výhledu ukončení vazby“ uváděl doporučení, že by tento pravidelný přezkum měl být prováděn každé dva týdny, pokud možno. Kde podmíněné propuštění dítěte není možné, mělo by být zahájeno formální řízení ve věci, co nejrychleji, nejpozději do 30 dní od účinků vazby. S vědomím odročování jednání a průtahů v řízení, Výbor pro práva dítěte naléhá na to, aby státy zavedly zákonná a administrativní ustanovení,

¹⁴⁹ Evropská soud pro lidská práva, *Korneykova proti Ukrajině*, rozsudek ze dne 19. 1. 2012, stížnost č. 39884/05, odst. 43.

¹⁵⁰ THE COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. *General Comment No. 24, Dokument OSN CRC/C/GC/24, 18. 9. 2019, odst. 85. Dostupné z: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsqlkirKQZLK2M58RF%2f5F0vEnG3QGKUxFivhToQfjGxYjV05tUAlgpOwHQJsFPdJXCiixFSrDRwow8HeKLLh8cgOw1SN6wJ%2bf0RPR9UMtGkA4>*

¹⁵¹ Tamtéž, odst. 86-87.

¹⁵² Tamtéž.

kteřá zajistí vydání rozhodnutí do šesti měsíců od dne detence. V případě, že stanovená doba nebude dodržena, má být dítě propuštěno.¹⁵³

Evropský soud pro lidská práva shledal v případě *Guvec proti Turecku*¹⁵⁴, že došlo k porušení článku 5 odst. 3 ECHR, kdy bylo dítě drženo nepřiměřeně dlouho ve vazbě. V daném případě soud přímo uvádí, že v minimálně třech dalších případech, kde byli stěžovatelé ve vazbě kratší dobu, dospěl soud ke stejnému závěru. Mezi příkladmo jmenovanými případy proti Turecku byly *Selçuk*¹⁵⁵ (šestnáctiletý stěžovatel s vazbou na čtyři měsíce) nebo *Nart*¹⁵⁶ (sedmnáctiletý stěžovatel, 48 dní v detenci). V případě *Guvec*¹⁵⁷ bylo stěžovateli patnáct let, když byl držen ve vazbě přes čtyři a půl roku.

- **Podmínky a způsob zacházení s dětmi zbavenými osobní svobody**

Podmínkám a zacházení s dětmi v detenci je věnován článek 37 písm. c) CRC. Každé dítě zbavené osobní svobody musí být odděleno od dospělých a nesmí být umístováno do věznic pro dospělé. K této podmínce Výbor pro práva dítěte zmiňuje existenci velkého množství důkazu o ohrožení zdraví a bezpečnosti dítěte. Existují však výjimky z tohoto pravidla, a to jsou případy, kdy je umístění dítěte s dospělými v jeho nejlepším zájmu. Státy mají povinnost zajistit oddělená zařízení pro děti zbavené osobní svobody, které fungují na zásadách a praktikách přátelských k dětem, a ve kterých bude vhodně vyškolený personál. Výklad zmíněného pravidla však jistě neznamená, že dítě dosažením 18 let má být ihned přesunuto do zařízení pro dospělé, naopak by mu mělo být umožněno setrvání v dosavadním zařízení pro děti, pokud to není v rozporu s jeho nejlepším zájmem nebo nejlepšími zájmy jiných dětí.¹⁵⁸

Dalším právem je právo dítěte na udržování kontaktu se svojí rodinou pomocí návštěv a korespondence. Pro usnadnění návštěv, by dítě mělo být umístěno, co nejblíže k bydlišti své rodiny. Výjimečně může být kontakt s rodinou omezen, a to pouze na základě zákonných důvodů bez diskrece rozhodujících orgánů.¹⁵⁹

¹⁵³ Tamtéž, odst. 90-91.

¹⁵⁴ Evropský soud pro lidská práva, *Guvec proti Turecku*, rozsudek ze dne 20. 1. 2009, stížnost č. 70337/01, odst. 109-110.

¹⁵⁵ Evropský soud pro lidská práva, *Selçuk proti Turecku*, rozsudek ze dne 10. 1. 2006, stížnost č. 21768/02, odst. 35.

¹⁵⁶ Evropský soud pro lidská práva, *Nart proti Turecku*, rozsudek ze dne 6. 5. 2008, stížnost č. 20817/04, odst. 34.

¹⁵⁷ Evropský soud pro lidská práva, *Guvec proti Turecku*, rozsudek ze dne 20. 1. 2009, stížnost č. 70337/01, odst. 109-110.

¹⁵⁸ THE COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. *General Comment No. 24, Dokument OSN CRC/C/GC/24, 18. 9. 2019, odst. 92-93. Dostupné z:*

<http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d>

[%2fPPRiCAqhKb7yhsqIkirKQZLK2M58RF](#)

[%2f5F0vEnG3QGKUxFivhToQffGxYjV05tUAIgpOwHQJsFPdJXCiixFSrDRwow8HeKLLh8cgOw1SN6vJ](#)

[%2bf0RPR9UMtGkA4.](#)

¹⁵⁹ Tamtéž, odst. 94.

K tomu Výbor pro práva dítěte jmenuje jedenáct pravidel, která je nutno dodržovat v případě zbavení osobní svobody dítěte. Výbor i zde rozšířil svůj předchozí výklad z roku 2007 o nové body. Mezi pravidla, která Výbor považuje v této oblasti za nezbytná patří: zákaz držení v izolaci (*incommunicado detention*) a zákaz umístování dětí do samovazby a pouze výjimečně a za splnění dalších podmínek lze dítě oddělit od ostatních; zajištění prostředí a ubytování napomáhající reintegraci, zejména zohledněním potřeby soukromí, sociálního kontaktu s vrstevníky a sportu; právo na vzdělání, včetně umožnění vykonání zkoušek a odborné přípravy dítěte pro budoucí návrat do společnosti nebo pro budoucí zaměstnání; právo každého dítěte na odpovídající fyzickou a duševní zdravotní péči; podpora kontaktu dítěte s rodinou a širší komunitou a zákaz omezovat komunikace dítěte s jeho právníkem; právo podat stížnost bez cenzurování její podstaty a být o tomto a svých jiných právech informován; existence inspekcí vykonávaných kvalifikovaným a nezávislým dozorem, včetně neoznamovaných inspekcí; zabezpečení, že nebudou existovat žádné podněty ke zbavení dětí osobní svobody a žádná možnost korupce ve vztahu k umístění dítěte nebo poskytnutí věcí, služeb nebo kontaktu s rodinou.¹⁶⁰

Dále Výbor uvádí, že nelze užívat omezující prostředky nebo sílu, až na zcela výjimečné případy, kdy dítě představuje bezprostřední hrozbu pro sebe nebo jiné osoby. Nikdy by nemělo dojít k užití těchto prostředků k zajištění poslušnosti a neměly by působit jako trest. Rovněž by nikdy neměla tato opatření působit dítěti bolest. Užití jakýchkoliv omezujících prostředků musí být pod důkladným a přímým dohledem kompetentního personálu. Porušení těchto pravidel musí být adekvátně potrestáno a státy by měly nahrávat, monitorovat a vyhodnocovat každé užití těchto prostředků a minimalizovat jejich používání.¹⁶¹

Podmínky jsou také uvedeny ve vztahu k disciplinárním opatřením, ta musí odpovídat základním cílům ústavní péče a nikdy nesmí vést ke špatnému zacházení s dítětem a nikdy nesmí dítě zbavit základních práv jako je návštěva právního zástupce, kontakt s rodinou, strava a voda, oblečení, povlečení, vzdělání, cvičení nebo denní kontakt s jinými.¹⁶²

2.7. *Soft-law* dokumenty na půdě OSN

K doplnění výše uvedených úmluv je nutno poukázat na dokumenty relevantní pro oblast soudnictví ve věcech mládeže, které byly přijaty v rámci OSN. Jedná se zejména o:

¹⁶⁰ Tamtéž, odst. 95.

¹⁶¹ Tamtéž, odst. 95 (f).

¹⁶² Tamtéž, odst. 95 (g).

- Standardní minimální pravidla zacházení s vězni (tzv. „Nelson Mandela Rules“, rezoluce ECOSOC 663 C (XXIV) z 31. července 1957 a rezoluce ECOSOC 2074 (LXII) z 13. května 1997)¹⁶³,
- Minimální standardní pravidla OSN pro výkon soudnictví nad mládeží (tzv. „Pekingská pravidla“, rezoluce OSN 40/33 z 29. listopadu 1985)¹⁶⁴,
- Směrnice OSN pro prevenci delikvence mladistvých (tzv. „Rijádská směrnice“, rezoluce OSN 45/112 ze dne 14. prosince 1990)¹⁶⁵,
- Pravidla OSN na ochranu mladistvých zbavených osobní svobody (tzv. „Havanská pravidla“, rezoluce OSN 45/113 ze dne 14. prosince 1990)¹⁶⁶,
- Standardní minimální pravidla OSN pro ne vazební opatření (tzv. „Tokijská pravidla“, rezoluce OSN 45/110 ze dne 14. prosince 1990)¹⁶⁷,
- Pravidla pro postup vůči dětem v systému soudnictví ve věcech mládeže (tzv. „Vídeňská směrnice“, rezoluce ECOSOC č. 1997/30 ze dne 31. července 1997)¹⁶⁸,
- Základní pravidla pro používání programů restorativní justice v trestních věcech (rezoluce ECOSOC č. 2002/12 ze dne 24. července 2002)¹⁶⁹,
- Pravidla soudnictví ve věcech dětských obětí a svědků zločinů (rezoluce ECOSOC č. 2005/20 ze dne 22. července 2005)¹⁷⁰,

¹⁶³ *Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners*. Adopted by the First United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, held at Geneva in 1955, and approved by the Economic and Social Council by its resolutions 663 C (XXIV) of 31 July 1957 and 2076 (LXII) of 13 May 1977. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/treatmentprisoners.pdf>.

¹⁶⁴ *United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice ("The Beijing Rules")*. Adopted by General Assembly resolution 40/33 of 29 November 1985. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/beijingrules.pdf>.

¹⁶⁵ *United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency (The Riyadh Guidelines)*. Adopted and proclaimed by General Assembly resolution 45/112 of 14 December 1990. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/PreventionOfJuvenileDelinquency.aspx>.

¹⁶⁶ *United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty*. Adopted and proclaimed by General Assembly resolution 45/113 of 14 December 1990. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/JuvenilesDeprivedOfLiberty.aspx>.

¹⁶⁷ *United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules)*. Adopted by General Assembly resolution 45/110 of 14 December 1990. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/tokyorules.pdf>.

¹⁶⁸ *Guidelines for Action on Children in the Criminal Justice System*. ECOSOC Resolution 1997/30, 21. 7. 1997. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CriminalJusticeSystem.aspx>.

¹⁶⁹ *Basic principles on the use of restorative justice programmes in criminal matters*. ECOSOC Resolution 2002/12, 37th plenary meeting, 24. 7. 2002. Dostupné z: <https://www.un.org/en/ecosoc/docs/2002/resolution%202002-12.pdf>.

¹⁷⁰ *Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime*. ECOSOC Resolution 2005/20, 36th plenary meeting, 22. 7. 2005. Dostupné z: <https://www.un.org/en/ecosoc/docs/2005/resolution%202005-20.pdf>.

Z těchto jmenovaných dokumentů, bude ke čtyřem vybraným níže poskytnut detailnější výklad práv a principů vyplývajících pro dítě v systému soudnictví nad mládeží.

2.7.1. Minimální standardní pravidla OSN pro výkon soudnictví nad mládeží (tzv. „Pekingská pravidla“)

Tento právně nezávazný dokument, který vznikl v roce 1985, ještě před CRC. Pekingská pravidla (dále také jen jako „pravidla“ nebo „minimální pravidla“) se zaměřují poměrně úzce na problematiku společenské reakce na kriminalitu dětí. Pekingská pravidla obsahují významné zásady, která jsou vodítkem pro trestní politiku vůči delikventní mládeži v jednotlivých státech, a slouží jako východisko při vytváření dalších mezinárodních dokumentů v této oblasti. Vztahují se nejen na mladistvé, kteří spáchali trestný čin, ale i na mladistvé, kteří se dopustili tzv. statusových deliktů.¹⁷¹ Navíc jsou pravidla rozšířena na tzv. mladé dospělé (young adults).¹⁷²

Vzhledem k tomu, že jsou minimální standardy určeny pro mnoho zemí s velmi rozdílnými právními systémy a odlišnými sociálními a kulturními podmínkami, obsahují také někdy velmi obecné pojmy.¹⁷³ Z obecně definovaných pojmů bychom mohli jmenovat definici mladistvého, která je vázána na způsob zacházení s delikventním dítětem, který musí být jiný než s dospělými pachateli a není nijak věkově ohraničen vzhledem k rozličné úpravě v jednotlivých státech. Rovněž pojem kompetentního orgánu nebo osoby (článek 14.1 pravidel), která má případ řešit, lze univerzálně vystihnout jen omezeně. Poměrně obecně je komentována v článku 4.1 Pekingských pravidel věková hranice trestní odpovědnost, která by neměla být stanovena příliš nízká, neboť by tak pojem odpovědnosti ztratil na svém významu.

Pekingská pravidla obsahují 30 pravidel, která jsou rozdělena do šesti částí – 1. obecné principy, 2. předsoudní fáze řízení (vyšetřování a trestní stíhání), 3. rozhodnutí ve věci a dispozice s případem, 4. ambulantní opatření, 5. ústavní opatření a 6. výzkum, plánování, politické formulace a vyhodnocení. V následující části bude obsažen stručný popis každé část. Pravidla v článku 9 uvádějí, že jejich aplikace se nijak nedotýká uplatnění jiných mezinárodních instrumentů s obdobným předmětem, jejichž ustanovení mají širší použití.

- Obecné principy

Pekingská pravidla za dva nejdůležitější cíle soudnictví ve věcech mládeže označují blaho dítěte a princip proporcionality. Princip proporcionality funguje jako nástroj zmírnění

¹⁷¹ HULMÁKOVÁ, Jana. *Delikventní mládež ve významných mezinárodních dokumentech*. Trestněprávní revue. 2009, 8(12), 370.

¹⁷² *United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice ("The Beijing Rules")*. Adopted by General Assembly resolution 40/33 of 29 November 1985, článek 3.3 a komentář k němu. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/beijingrules.pdf>.

¹⁷³ HULMÁKOVÁ, Jana. *Delikventní mládež ve významných mezinárodních dokumentech*. Trestněprávní revue. 2009, 8(12), 370.

represivních sankcí a ve světle tohoto principu má být reakce na protiprávní čin založena nejen na závažnosti činu, ale také na osobních poměrech. Mezi individuální poměry pachatele patří například společenský status, rodinná situace nebo újma způsobená protiprávním činem a rovněž snaha pachatele napravit způsobenou škodu. Komentář k těmto bodům shrnuje, že oba cíle ve své podstatě usilují o spravedlivou reakci na protiprávní čin, což by mělo napomoci vývoji nových a inovativních reakcí a předcházení jakémukoliv neopodstatněnému rozšiřování sítě formální sociální kontroly nad mladistvými.¹⁷⁴

Pro účinný, férový a lidský výkon soudnictví ve věcech mládeže je nutno, aby rozhodující orgány měly odpovídající diskreční pravomoci ve všech fázích procesu, a to kvůli různorodým potřebám mladistvých a také kvůli řadě různých opatření, která lze uplatnit. Proti zneužití volného uvážení stojí odpovědnost a profesionalita rozhodujících osob.¹⁷⁵

K procesním právům dítěte, které představují základní elementy spravedlivého procesu řadí Pekingská pravidla v článku 7.1 presumpci nevin; právo být informován o obviněních, která jsou proti mladistvému vznesena; právo na obhájce; právo na přítomnost rodičů nebo zákonných zástupců; právo konfrontovat a klást otázky svědkům; právo na odvolání k nadřízenému orgánu. Uvedené procesní záruky musí být mladistvému zajištěny ve všech fázích řízení.¹⁷⁶

Zvlášť v článku 8 je zdůrazněno právo na ochranu soukromí po všechna stádia řízení. Toto právo je důležité vzhledem k vyšší náchylnosti ke stigmatizaci mladých osob. Toto právo má být respektováno po všechny fáze řízení a má mladistvého chránit před jakoukoliv újmu způsobenou nevhodnou publicitou a nebo procesem nálepkování (labelling). Pravidla také stanoví, že neměla být zveřejněna žádná informace, která by mohla vést k identifikaci mladistvého pachatele.¹⁷⁷

- Předsoudní fáze řízení (vyšetřování a stíhání)

Druhá část Pekingských pravidla začíná zásadami ve vztahu k prvnímu kontaktu s orgány činnými v trestním řízení. V případě zatčení mladistvého, o tom musí být ihned vyrozuměni rodiče nebo zákonní zástupci. Dále soud nebo jiný kompetentní orgán má povinnost bezodkladně přezkoumat možnost propuštění mladistvého. Základními prvky procesu a chování orgánů činných v trestním řízení v řízení ve věch mládeže zakotvuje článek 10.3 pravidel. Tyto prvky

¹⁷⁴ *United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice ("The Beijing Rules")*. Adopted by General Assembly resolution 40/33 of 29 November 1985, článek 5 a komentář k němu. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/beijingrules.pdf>.

¹⁷⁵ Tamtéž, článek 6 a komentář k němu.

¹⁷⁶ Tamtéž, článek 7 a komentář k němu.

¹⁷⁷ Tamtéž, článek 8 a komentář k němu.

jsou respekt k právnímu postavení mladistvého, zasazování se jeho o blaho a snaha vyvarovat se způsobení jakékoliv újmy mladistvému a plné zohlednění okolností případu. Újma má být vykládána v nejširším smyslu, neboť účast v procesu může být sama o sobě škodlivá pro mladistvé. Obzvláště důležité je takový přístup od prvního kontaktu, neboť tato zkušenost může následně ovlivnit vztah mladistvého ke státu a společnosti.¹⁷⁸

Článek 11 pravidel hovoří o odklonech a komentář k nim uvádí, že se jedná o postup, který zabraňuje negativním dopadům následného řízení v soudnictví nad mládeží. Mělo by jich být užíváno, kdekoliv je to vhodné. Komentář uvádí, že odklony mohou být nejlepším řešením v méně závažných případech, kde rodina, škola nebo jiná obdobná instituce na čin reagovala, a to vhodným a konstruktivním způsobem. V souladu s článkem 11.2 pravidel by rozhodující orgán měl mít na základě svého uvážení pravomoc rozhodnout o odklonu. V případě, že takové opatření bude uloženo, je potřeba zajistit souhlas mladého pachatele, případně jeho rodičů nebo zákonných zástupců. Tento souhlas nelze pojímat jako neodvolatelný, zejména s ohledem na potenciální nátlak či zastrašování, a proto by každé rozhodnutí o odklonění případu mělo podléhat přezkumu kompetentním orgánem. Pravidla v článku 11.4 dále doporučují jako vhodnou alternativu odklony ve formě komunitních programů. Odklony mohou být vhodnou reakcí i v závažnějších případech například u prvopachatelů.¹⁷⁹

K detenci mladého pachatele před soudním jednáním pravidla zdůrazňují základní princip, že takové opatření má být poslední možnost a má trvat nejkratší možnou dobu. Komentář také uvádí, že žádný nezletilec nemá být držen v zařízení, kde je ohrožen negativními vlivy dospělých vězňů. A dále je vždy nutno zohlednit zvláštní potřeby odpovídající vývojové fázi nezletilého.¹⁸⁰

- Rozhodnutí ve věci a dispozice s případem

Ve třetí části Pekingských pravidel jsou uvedena pravidla a zásady při rozhodování v případech mladistvých, včetně základních zásad uvedených v článku 7.1, a pravidla přijímání opatření v návaznosti na rozhodnutí. Komentář k článku uvádí, že zacházení s mladistvým pachatelem musí v každém případě splňovat minimální standardy, které se uplatňují univerzálně pro kohokoliv obžalovaného v trestním řízení v rámci tzv. řádného procesu. Článek 14.2 pravidel zakotvuje pravidlo, aby řízení napomáhalo nejlepšímu zájmu mladistvého, aby probíhalo v atmosféře porozumění, a aby umožnilo mladistvému se plně účastnit a vyjadřovat svobodně své názory.¹⁸¹

¹⁷⁸ Tamtéž, článek 10 a komentář k němu.

¹⁷⁹ Tamtéž, článek 11 a komentář k němu.

¹⁸⁰ Tamtéž, článek 13 a komentář k němu.

¹⁸¹ Tamtéž, článek 14 a komentář k němu.

Podle článku 15 má mladistvý právo být zastoupen právním zástupcem, a to i bezplatně v případech, kdy je to nutné a za podmínky, že to umožňuje právní řád daného státu. Dalším právem je právo na účast rodičů nebo zákonných zástupců na řízení. Jejich hlavní úlohou je poskytnutí psychologické a emocionální podpory mladistvému. V případě, že to není v nejlepším zájmu mladistvého, lze však jejich účast vyloučit.¹⁸²

Významné pro vydání spravedlivého rozsudku jsou zprávy o prostředí a okolnostech, ve kterých mladistvý žije a podmínky, za kterých spáchal protiprávní čin. K naplnění této podmínky je vyžadována existence odpovídajících sociálních služeb, které jsou způsobilé podat kvalifikované zprávy popsání o obsahu.¹⁸³

Vůdčími principy při rozhodování ve věci a při přijímání opatření jsou a) přiměřenost opatření vůči závažnosti protiprávního činu, poměrům a potřebám mladistvého a potřebám společnosti; b) omezení osobní svobody by mělo být v minimu případech a pouze po bezpečném uvážení; c) zbavení osobní svobody lze uložit pouze v případě, kdy bylo rozhodnuto, že se dítě dopustilo závažného protiprávního činu zahrnujícího násilí proti další osobě nebo jiného závažného trestného činu, a zároveň není možno uložit jiné vhodné opatření, kterým by byla zajištěna ochrana společnosti, d) blaho dítěte by mělo být rozhodujícím faktorem při rozhodování případu. Rozhodující orgán by měl v souladu s článkem 17.4 Pekingských pravidel mít ve kterémkoliv okamžiku pravomoc zastavit řízení. Jedná se podle komentáře o charakteristický rys řízení s mladistvým, který jej odlišuje od řízení ve věcech dospělých osob.¹⁸⁴

Státy by měly mít k dispozici škálu různých opatření, aby k rozhodování o institucionalizaci mladistvého téměř nedocházelo. Článek 18.1 pravidel uvádí demonstrativní výčet významných opatření, která jsou s úspěchem užívána v různých právních systémech. Přitom všechna tato opatření mají vazbu na podporu a práci s komunitou. Komentář ponechává stranou otázku požadavků na příslušné zaměstnance vzhledem k možným nedostatkům zaměstnanců v některých oblastech. Článek 18.2 pravidel vyzdvihá důležitou roli rodiny, kdy rodiče mají právo, ale také odpovědnost péče a dohledu nad dětmi, a proto by oddělení dětí a rodičů mělo být užíváno jako poslední možné řešení.¹⁸⁵

Podle článku 20.1 Pekingských pravidel je důležité, aby každý případ byl rozhodnut rychle a bez zbytečného odkladu, neboť s delším řízením je pro mladistvého těžší si spojit proces a rozhodnutí o případu se samotným protiprávním činem. Záznamy o mladistvém pachateli musí

¹⁸² Tamtéž, článek 15 a komentář k němu.

¹⁸³ Tamtéž, článek 16 a komentář k němu.

¹⁸⁴ Tamtéž, článek 17 a komentář k němu.

¹⁸⁵ Tamtéž, článek 18 a 19 a komentář k nim.

být uchovávány přísně utajené a přístup k nim velmi omezen. Tyto záznamy by neměly být použity v jiném řízení v dospělosti u stejného pachatele.¹⁸⁶

Nezbytné je zajistit vzdělávání a školení všech odborníků, kteří se potýkají s případy mladistvých. Tyto osoby by měly mít potřebnou kvalifikaci pro nestranné a efektivní fungování systému soudnictví ve věcech mládeže. Komentář k článku 22 pravidel uvádí, že by mělo být vyžadováno minimální vzdělání v oblasti práva, sociologii, psychologii, kriminologii a behaviorálních vědách.¹⁸⁷

- **Ambulantní opatření**

Čtvrtá část Pekingských pravidel se věnuje výkonu uloženého opatření. Státy by měly v souladu s článkem 23 pravidel zajistit kompetentní orgán pro výkon opatření. V případě potřeby by měl mít kompetentní orgán také pravomoc modifikovat uložené opatření, a to za podmínky, že modifikace bude odpovídat principům obsaženým v Pekingských pravidlech.¹⁸⁸

V souladu s článkem 24 by měla být mladistvým poskytnuta nezbytná podpora s ubytováním, vzděláváním a jinou odbornou přípravou na budoucí povolání, zaměstnáním nebo jiná potřebná podpora v souladu s nejlepším zájmem mladistvého. Toto ustanovení usiluje o zajištění procesu rehabilitace skrze užitečnou a praktickou pomoc mladistvému.¹⁸⁹

Poslední část čtvrté části uvádí, že pro efektivní výkon opatření je nepostradatelná spolupráce s komunitou, přičemž dobrovolníci a dobrovolnické aktivity se ukázaly jako obzvláště cenné zdroje, ale v současnosti jsou téměř nevyužívané.¹⁹⁰

- **Ústavní opatření**

Cílem zacházení s mladistvými umístěnými v institucích by v souladu s článkem 26.1 Pekingských pravidel mělo vždy být poskytnutí péče, ochrany, vzdělávání a odborných dovedností, a to za účelem pomoci mladistvým zaujmout sociálně konstruktivní a produktivní roli ve společnosti.¹⁹¹

Mezi další principy v případě umístění mladistvého do institucionální péče patří potřeba zajistit, aby byly odděleni od dospělých; dále také věnování zvláštní pozornosti mladým pachatelkám; zajištění přístupu rodičů nebo zákonných zástupců v zájmu blaha dítěte a zabezpečení toho, aby mladiství neopouštěli ústavní péči se vzdělávacími znevýhodněními.¹⁹²

¹⁸⁶ Tamtéž, článek 20 a 21 a komentář k nim.

¹⁸⁷ Tamtéž, článek 22 a komentář k němu.

¹⁸⁸ Tamtéž, článek 23 a komentář k němu.

¹⁸⁹ Tamtéž, článek 24 a komentář k němu.

¹⁹⁰ Tamtéž.

¹⁹¹ Tamtéž, článek 26.1 a komentář k němu.

¹⁹² Tamtéž, článek 26 a komentář k němu.

Podmíněné propuštění mladistvého z ústavní péče by mělo být užíváno, co nejvíce, a co nejdříve, je to možné. Podle komentáře by to mělo být umožněno i v případě pachatelů, kteří byli označeni za nebezpečné v době jejich institucionalizace a lze také podmínit propuštění splněním určitých požadavků stanovených rozhodujícím orgánem jako například „dobré chování“ či účast v komunitních programech. Mladistvému, který byl podmíněně propuštěn, by měla být zajištěna podpora a dohled vhodným orgánem a také plná podpora komunity.¹⁹³

V komentáři ke článku 29 pravidel se uvádí, že nelze podcenit význam péče následující po ústavní péči. Za účelem pomoci mladistvému k náležitému znovuzačlenění do společnosti by tak měly státy vyvíjet snahu k vytvoření poloústavních zařízení jako například domovy napůl cesty, vzdělávací domovy, denní školící centra a podobná opatření.¹⁹⁴

- Výzkum, plánování, politické formulace a vyhodnocení

V poslední kapitole se Pekingská pravidla věnují výzkumu, jakožto významnému nástroji pro zajištění toho, aby praxe odpovídala pokroku ve znalostech v dané oblasti a ke zlepšování systému soudnictví ve věcech mládeže. Státy by se měly podle článku 30.2 snažit pravidelně revidovat a hodnotit trendy, problémy a příčiny delikvence mládeže. K tomu komentáři v návaznosti uvádí, že s ohledem na rychlé a často radikální změny životního stylu mladých a forem a rozsahu protiprávních činů mládeže, se může stát společenská reakce na delikvenci mládeže rychle zastaralá a neodpovídající.¹⁹⁵ K „zastaralosti“ reakcí na protiprávní chování mládeže si lze také klást otázku, zda současné přístupy zohledňují moderní technologie a jejich velmi rozšířené užívání mezi mladými lidmi. Jedná se jistě o oblast, která se zrychleným tempem rozvíjí a soudnictví ve věcech mládeže, podobně jako téměř všechny oblasti života, musí včas hledat správné uchopení a začlenění moderních technologií do svého systému. Ačkoliv ne úplně inovativním příkladem je kyberšikana či různé formy projevování násilí na internetu a hlavně sociálních sítích, ale také otázka hledání inovativních metod, které by mohly nahradit současné metody a opatření užívané rozhodujícími orgány. K tomu je zajímavý námět v komentáři Leidenské univerzity k novému Obecnému komentáři č. 24 Výboru pro práva dítěte o potenciálnímu užívání audiovizuálních technologií k zajištění soudního dohledu, ale také jejich využití k ochraně dítěte před zbytečným dopravováním se na soud osobně, které může v praxi způsobovat nepříjemné zážitky a být potenciálně škodlivé.¹⁹⁶

¹⁹³ Tamtéž, článek 28.1 a komentář k němu.

¹⁹⁴ Tamtéž, článek 29 a komentář k němu.

¹⁹⁵ Tamtéž, článek 30.1 a 30.2 a komentář k nim.

¹⁹⁶ *Comments on Draft General Comment No. 24 (201x), replacing General Comment 10 (2007) on Children's rights in juvenile justice, Department of Child Law, Leiden Law School, Leiden University, The Netherlands, s. 2. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/GC10/LeidenUniversityNetherlands.docx>.*

2.7.2. Směrnice OSN pro prevenci delikvence mladistvých (tzv. „Rijádská směrnice“)

Rijádská směrnice byla přijata Valným shromážděním OSN 14. 12. 1990. Tato směrnice, jak vyplývá z jejího názvu, se zabývá primárně prevencí. Obsahuje však i principy a doporučení vztahující se přímo k trestněprávní reakci společnosti na kriminalitu mládeže.¹⁹⁷ Podle Van Bueren Rijádská směrnice rozšiřuje dále koncept integrace a usiluje o podporu rozvoje smyslu dítěte pro odpovědnost. K tomu je nezbytné, aby mělo dítě oporu v komunitě.¹⁹⁸

Rijádská směrnice se skládá ze sedmi částí – základní principy, rámec působnosti, obecná prevence, proces socializace, sociální politika, legislativa a výkon soudnictví nad mládeží a výzkum, vývoj politik a koordinace. Vzhledem ke speciálnímu zaměření těchto pravidel, nebude věnována pozornost podrobnému rozboru, ale spíše zdůraznění některých relevantních principů, ačkoliv je nutno podotknout, že nelze ostatní ustanovení Rijádské směrnice opominout jako méně důležitá.

Rijádská směrnice zdůrazňuje, že výklad pravidel by měl být orientován na dítě a mladé osoby by měly mít aktivní roli ve společnosti a neměly by být považovány pouze za objekty sociální kontroly.¹⁹⁹ V tomto následují Rijádská pravidla CRC a uplatňují rovněž model justiční. Dále pravidla také zdůrazňují nutnost v rámci politik a opatření zabezpečit blaho, rozvoj, práva a zájmy mladých osob.²⁰⁰ Pro prevenci považuje Rijádská směrnice za důležitou mezioborovou spolupráci napříč oblastmi, sektory a úrovněmi.²⁰¹ V článku IV. jsou zakotvena ustanovení věnující se socializačnímu procesu s tím, že děti a mladé osoby musí být přijaty jako plnoprávní a rovní partneři v tomto procesu. Pro socializaci hrají významnou roli rodina, vzdělávání, komunita a její podpora a rozvoj a hromadné sdělovací prostředky.²⁰²

Podle ustanovení článku IV. odst. 52 mají vlády přijmout a vynucovat speciální zákony a procesy, které podporují a ochraňují práva a blaho všech mladých osob. Zajímavé je také ustanovení odstavce 57., podle kterého by měly státy zvážit založení ombudsmana nebo obdobného orgánu, k zajištění statusu, práv a zájmu mladých osob. Takový orgán by zároveň dohledoval implementaci Rijádské směrnice, Pekingských pravidel a Havanských pravidel (viz. kapitola 2.7.3.).²⁰³

¹⁹⁷ HULMÁKOVÁ, Jana. *Delikventní mládež ve významných mezinárodních dokumentech*. Trestněprávní revue. 2009, 8(12), 370.

¹⁹⁸ VAN BUEREN, Geraldine. *The international law on the rights of the child*. Hague: Nijhoff, 1998 s. 173.

¹⁹⁹ *United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency (The Riyadh Guidelines)*. Adopted and proclaimed by General Assembly resolution 45/112 of 14 December 1990, článek I. odst. 3. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/PreventionOfJuvenileDelinquency.aspx>.

²⁰⁰ Tamtéž, článek I. odst. 5 písm. (d).

²⁰¹ Tamtéž, článek III. odst. 9 písm. (g).

²⁰² Tamtéž, článek IV. odst. 10.

²⁰³ Tamtéž, článek IV. odst. 52 a 57.

2.7.3. Pravidla OSN na ochranu mladistvých zbavených osobní svobody (tzv. „Havanská pravidla“)

Tato pravidla byla přijata Valným shromážděním OSN 14. 12. 1990 společně s Rijádskou směrnicí. Jejich cílem bylo reagovat a zohlednit negativní dopady zbavení osobní svobody mladistvých. Havanská pravidla proto představují práva mladistvých a pravidla, která se uplatňují v této oblasti. Některá ustanovení se překrývají s právy vyplývajícími z CRC nebo z Pekingských pravidel. Vzhledem k úzkému zaměření těchto pravidel nebudou však bohužel předmětem podrobnějšího rozboru v této práci. Nicméně se jedná o další významný a přínosný dokument v oblasti soudnictví nad mládeží, který bývá často citován společně s již zmíněnými dokumenty v odborných pracích a nejrůznějších právních dokumentech mezinárodní i regionální úrovně.

2.7.4. Pravidla pro postup vůči dětem v systému soudnictví ve věcech mládeže (tzv. „Vídeňská směrnice“)

Hospodářská a sociální rada OSN přijala dne 21. 7. 1997 rezoluci, kterou doporučila všem státům používání Vídeňské směrnice. Jak lze dovodit z anglického názvu směrnice „Guidelines for Action on Children in the Criminal Justice System“ je hlavním účelem směrnice zajistit skutečné fungování a používání mezinárodních standardů a norem v oblasti soudnictví ve věcech mládeže. Toho chce dosáhnout skrze úspěšnou implementaci, ke které je má být státům poskytnuta nezbytná podpora.²⁰⁴

Vídeňská směrnice je rozdělena na tři díly, v prvním jsou uvedeny její cíle a východiska, druhý díl se zabývá konkrétními záměry k implementaci Úmluvy o právech dítěte a prosazováním cílů a aplikací mezinárodních standardů soudnictví ve věcech mládeže. Poslední díl se zaměřuje na plány týkající se dětských obětí a svědků.

Při aplikaci Vídeňské směrnice je nezbytné zohlednit zásady, které jsou uvedeny v její části I. odst. 8. Mezi ně patří zejména respekt k důstojnosti dítěte s ohledem na čtyři základní principy Úmluvy o právech dítěte; přístup orientovaný na práva dětí; holistický přístup k implementaci s využitím všech možných zdrojů a úsilí; mezioborovost služeb; účast dětí a zainteresovaných sektorů ve společnosti; udržitelnost a nezávislost; rovný přístup a použití směrnice vůči těm, co to nejvíce potřebují; odpovědné a transparentní správa.²⁰⁵

V druhé části Vídeňské směrnice jsou jmenována opatření obecně aplikovatelná a specifické plány. Dále se věnuje druhá část opatřením k přijetí na mezinárodní úrovni a mechanismům k implementaci technických doporučení a podpůrných projektů. V rámci

²⁰⁴ *Guidelines for Action on Children in the Criminal Justice System*. ECOSOC Resolution 1997/30, 21. 7. 1997, odst. 3-4. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CriminalJusticeSystem.aspx>.

²⁰⁵ Tamtéž, odst. 8.

obecných opatřeních je cílem plná reflexe ustanovení CRC v národní a lokální legislativě, a to zejména skrze systém soudnictví ve věcech mládeže orientovaný na dítě, který mu zároveň poskytne všechna nezbytná práva a ochranu a bude plně respektovat jeho věk a vývoj. Podle směrnice je také nezbytné, aby měly děti všechny relevantní informace přístupné v jazyce, kterému porozumí, a pokud je to potřeba, musí být zavedeny postupy k informování dětí o jejich právech od prvního kontaktu se systémem soudnictví ve věcech mládeže.²⁰⁶

Pod zvláštní opatření jsou řazeny například komplexní procesy v soudnictví nad mládeží orientované na dítě, přezkum platných a navrhovaných zákonů a přezkum jejich dopadu na děti nezávislým odborníkem, zákaz odsouzení dítěte trestně neodpovědného za protiprávní čin a vytvoření zvláštních soudů a zvláštního procesu pro mladistvé pachatele.²⁰⁷ Vídeňská směrnice v mnoha zásadách opakuje mezinárodněprávní dokumenty vzniklé před ní, odlišuje se však ve svém jasném cíli, kterým je efektivní realizace práv dítěte.

3. Implementace mezinárodních standardů v českém právním řádu z pohledu orgánů OSN

Podle T. Liefarda implementaci práv dětí v kontextu soudnictví ve věcech mládeže provází komplexnost této konkrétní oblasti a její neodmyslitelné napětí, nejasnosti a rozpory. První velkou výzvou v implementaci je vyvažování různých cílů, které jsou mnohdy, až protichůdné. Na jedné straně je zájem na ochraně společnosti před násilím a nebezpečnými pachateli a zároveň na druhou stranu je předpoklad soudnictví ve věcech mládeže, že mladiství pachatelé se odlišují od dospělých a vyžadují zvláštní, pedagogicky orientované intervence zaměřené na dětské pachatele, a usilují o prevenci recidivy skrze vzdělávání a reintegraci. Přitom však vyvažování těchto různých zájmů není ani zdaleka jednoduché. Další překážkou v implementaci práv dětí v oblasti soudnictví ve věcech mládeže je samotný veřejný zájem a debata o tématu, které jsou významně ovlivněny různými pohledy, názory a stigmaty. Děti, které se dostanou do kontaktu se systémem soudnictví ve věcech mládeže, patří mezi nejvíce stigmatizované děti ve společnosti, společně s dětmi z menšin, dětmi migranty, dětmi na ulici a dětmi vyžadující zvláštní péči.²⁰⁸

Co se týče České republiky úprava práv dítěte v konfliktu se zákonem je od roku 2003 obsažena v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže. Podle komentáře k § 1 odst. 2 ZSVM

²⁰⁶ Tamtéž, odst. 11.

²⁰⁷ Tamtéž, odst. 13.

²⁰⁸ LIEFAARD, Ton. *Juvenile justice from an international children's rights perspective* In Routledge International Handbook of Children's Rights Studies. London: Routledge, 2015, s. 235. Dostupné z: <https://doi.org/10.4324/9781315769530>.

se zákon o soudnictví ve věcech mládeže hlásí k filozofii restorativní justice.²⁰⁹ Sama Úmluva o právech dítěte a rovněž oba Pakty z roku 1966 jsou mezinárodními smlouvami, které jsou podle článku 10 zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy České republiky, součástí právního řádu a uplatní se u nich aplikační přednost.

Implementace je nezbytným krokem k tomu, aby byla dítěti poskytnuta ochrana ve skutečnosti, a aby nezůstávala právní ochrana pouze teoretickým pojmem v dokumentech. Tématu implementace standardů na ochranu dětí v systému soudnictví nad mládeží se věnuje Vídeňská směrnice uvedená v přecházející kapitole 2.7.4. této práce. V této části práce bude s odkazem zejména na zprávy monitorujících orgánů při hlavních lidskoprávních úmluvách, případně na zprávy evropských organizací, nastíněno, jak je na tom Česká republika, respektive jaké konkrétní pochvaly nebo výtky jsou vůči ní vznášeny ze stran mezinárodního společenství.

3.1. Mechanismy dohledu a implementace

Již v samostatných kapitolách výše, které se věnují jednotlivým mezinárodněprávním dokumentům, byly představeny mechanismy, které dohledují nad dodržováním jednotlivých mezinárodních úmluv a napomáhají tak implementaci práv v dokumentu obsažených. Jedná se o Výbor pro lidská práva a Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva, které fungují po boku Paktů z roku 1966, a pak Výbor pro práva dítěte při Úmluvě o právech dítěte.

Státy předkládají Výboru pro lidská práva v pravidelných intervalech zprávy o tom, jak jsou jednotlivá práva obsažená v ICCPR naplňována, tyto zprávy HRC přezkoumává a reaguje na ně doporučeními ve formě „závěrečných připomínek“ (concluding observations). HRC může také posuzovat na základě článku 41 ICCPR stížnosti mezi státy a díky Prvnímu opčnímu protokolu k ICCPR je možné, aby Výbor pro lidská práva posuzoval rovněž individuální stížnosti pro porušení práv upravených ICCPR státem.²¹⁰

Mechanismus k Úmluvě o právech dítěte je založen na podobném fungování. Státy jsou povinny pravidelně v pětiletých intervalech vypracovat a předložit OSN zprávu o plnění závazků vyplývajících z této Úmluvy. Zprávu pak zkoumá Výbor pro práva dítěte, který může požadovat i další informace a činit návrhy a doporučení ke zlepšení plnění CRC v daném státě.²¹¹ Výbor pro

²⁰⁹ *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011, odst. 6. Beckova edice komentované zákony.

²¹⁰ *Human Rights Committee, Introduction: Monitoring civil and political rights* [online]. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR), c1996-2019 [cit. 2019-11-21]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CCPR/Pages/CCPRIntro.aspx>.

²¹¹ HULMÁKOVÁ, Jana. *Delikventní mládež ve významných mezinárodních dokumentech*. Trestněprávní revue. 2009, 8(12), 368.

práva dítěte rovněž přezkoumává individuální stížnosti pro porušení práv vyplývajících z CRC nebo z porušení dvou opčních protokolů²¹² k ní přijatých.²¹³

Nicméně žádný z dokumentů, které zmíněné Výbory vydávají, není právně závazný. Jedná se pouze o dokumenty doporučujícího charakteru. Úspěch takového kontrolního mechanismu proto záleží především na kvalitě dialogu mezi dotyčným státem a Výborem pro práva dítěte a na vůli státu doporučení respektovat a implementovat do vnitrostátní praxe.²¹⁴ V případě České republiky a členských států Rady Evropy je však možné vyvozovat závaznost některých doporučení z judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Evropský soud totiž zahrnul některé záruky vyplývající z CRC a doporučení Výboru pro práva dítěte do své judikatury. Vzhledem k tomu, že jsou rozsudky ECtHR závazné (pro smluvní státy Rady Evropy) a v absenci podobného mechanismu na úrovni OSN, lze ECtHR považovat za orgán, kterým lze účinně bránit a naplňovat práva dítěte zakotvená v CRC nebo v jiných mezinárodních instrumentech.²¹⁵

3.2. Závěry Výboru pro práva dítěte

V oblasti soudnictví ve věcech mládeže Výbor pro práva dítěte ve svých závěrečných připomínkách přivítal opatření k vytvoření sekcí řešících speciálně případy dětí pod 18 let v rámci trestních soudů. Nicméně přes tento pokrok vyjádřil Výbor také znepokojení, a to se týkalo dvou oblastí. První se týká nedostatečného vzdělávání soudců ve otázce zacházení s dětskými delikventy. Druhý problém se týká nedostatečné ochrany procesních práv dětí mladších 15 let. Výbor pro práva dítěte uvedl, že přestože tyto děti nejsou trestně odpovědné, mohou být dokonce umístěny do ústavní péče před zahájením samotného řízení, a to bez záruk, které se pojí se standardním trestním řízením. Navíc k tomu dochází i v případě drobných protiprávních činů. Výbor proto Českou republiku vyzval, aby zajistila dětem mladším 15 let minimálně stejná procesní práva jako ve standardním trestním řízení.²¹⁶

²¹² pozn. Opční protokol o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů a o prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii, oba byly přijaty v roce 2000

²¹³ *The Committee on the Rights of the Child, Introduction: Monitoring children's rights* [online]. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR), c1996-2019 [cit. 2019-11-21]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CESCR/Pages/CESCRIntro.aspx>.

²¹⁴ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3. dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 26. Beckova skripta. ISBN 978-80-7400-318-9.

²¹⁵ FLORESCU, SIMONA; LIEFAARD, TON; BRUNING, MARIËLLE. *Children's rights and the European Convention on Human Rights*. NJCM-Bulletin 40(4): 2015, s. 452. Dostupné také z: https://njcm.nl/wp-content/uploads/ntm/40-4_Special_Florescu.Liefaard.Bruning.pdf.

²¹⁶ COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention, Concluding observations: Czech Republic* [online]. 4. 8. 2011, CRC/C/CZE/CO3-4, odst. 69-70. Dostupné z: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsrpiCE%2fy0jVxzg5%2bV8i7pht4H4a4pAWsJL3pa%2fvZCeSaVBbp1g77ZAaHTDQ9mJG8VIti46tzmjcvP%2fVoFNzfm%2f1WVG%2bKM%2fced2V99WuxIcPh>.

U dětí trestně odpovědných, tedy ve věku 15 až 18 let kritizoval, že zbavení osobní svobody není využíváno jako poslední možnost, a to přesto, že zákon nabízí přednostně alternativní opatření²¹⁷. Také Výbor uvedl, že děti nejsou vždy drženy odděleně od dospělých osob, a že v detencích jsou nepřijatelné podmínky. Poslední výtku směřoval Výbor ke špatným podmínkám ve vazbě nebo policejních stanicích, kde je dítě zadrženo.²¹⁸

Tyto závěrečné připomínky jsou z roku 2011 a lze očekávat, že Výbor pro práva dítěte informace o dodržování práv dítěte ve smyslu Úmluvy o právech dítěte v nejbližší době aktualizuje. V roce 2018 by měla Česká republika předložit Výboru další periodickou zprávu o naplňování práv dítěte.²¹⁹

3.3. Závěry Výboru pro lidská práva

Výbor pro lidská práva dospěl ve svých závěrečných připomínkách ke stejným závěrům jako Výbor pro práva dítěte výše. Vyzval Českou republiku, aby 1. zajistila dětem mladším 15 let minimálně stejné procesní záruky ve všech stádiích trestního řízení, zejména právo na odpovídající obhajobu; 2. kdekoliv je to vhodné, zvažila u dětí trestně neodpovědných, které jsou podezřelé ze spáchání protiprávního činu, opatření bez použití formálního procesu nebo umístění v ústavní péči; 3. vzala v potaz potřebnost vzdělávání aktérů zahrnutých v systému soudnictví nad mládeží podle relevantních mezinárodních standardů.²²⁰

3.4. Současné postavení České republiky k závěrům orgánů OSN

Co se týče reakce České republiky k vytykaným problémům, nedošlo zatím k žádným legislativním změnám, které by problémy skutečně řešily. Je však pozitivem, že témata si jistou pozornost získala a to v rámci diskusí Rady vlády České republiky pro lidská práva (dále také jen „Rada“). Rada schválila ve svém usnesení²²¹ dne 27. 5 2019 své priority na období 2019-2023 a mezi tyto priority řadí téma „práva dítěte v soudním řízení“. Rada na svém posledním

²¹⁷ Srov. § 3 odst. 2 ZSVM.

²¹⁸ COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention, Concluding observations: Czech Republic* [online]. 4. 8. 2011, CRC/C/CZE/CO3-4, odst. 69-70. Dostupné z: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsrpiCE%2fy0jVxzg5%2bV8i7pht4H4a4pAWsJL3pa%2fvZCeSaVBbp1g77ZAaHTDQ9mJG8VIti46tzmjcvP%2fVoFNzfm%2f1WVG%2bKM%2fced2V99WuxIcPh>.

²¹⁹ Tamtéž, odst. 75.

²²⁰ HUMAN RIGHTS COMMITTEE. *Concluding observations on the third periodic report of the Czech Republic* [online]. Dokument OSN CCPR/C/CZE/CO3*, 22. 8. 2013, odst. 20. Dostupné z: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsqYZbsssGdWEvN0SYW6jwU%2bSnIgcE7KqgN%2f9T0YUwGPEQxWpMZeAqykpqHzoqoHU0wBCWwoOOrSadzIpaZ9Mr4Oz21tkQoH2brDAoWjWs0n8>.

²²¹ *Usnesení Rady vlády ČR pro lidská práva ze dne 27. 5. 2019 k prioritám Rady* [online]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/cinnost-rady/zasedani-rady/usneseni-priority.docx>.

zasedání v květnu 2019 vyhodnotila ochranu práv dětí a jejich postavení v soudním systému jako stále neuspokojivou s tím, že klíčové je, aby byly srozumitelné právní předpisy a především dostatečně školení a zkušenosti soudci, sociální pracovníci a další odborníci, kteří umějí spolupracovat na řešení problémů v nejlepším zájmu dítěte. Nicméně se ve většině případů je zájem směřován k opatrovnickému soudnictví a nikoliv trestnímu soudnictví. Ze zápisu z posledního zasedání však lze vyčíst, že na otázku kvasitrestních řízení s dětmi do 15 let, kde jsou rovněž systémové problémy s ochranou procesních práv dětí, bylo upozorněno Vládním zmocněncem pro zastupování České republiky před Evropským soudem pro lidská práva.²²²

Lze tedy říci, že zlepšení situace v České republice ve vztahu vytykávaným otázkám dosud nebyla přijata opatření, která by zajistila nápravu situace a přiblížila by české právo i praxi blíže k cílům mezinárodních standardů soudnictví ve věcech dětí. Co se týče tématu ochrany dětí trestně neodpovědných, v současnosti probíhá před regionálním tělesem – Evropským výborem pro sociální práva řízení o meritu kolektivní stížnosti²²³ právě v souvislosti s otázkou zabezpečení procesních práv dětí trestně neodpovědných a jejich nižší úroveň ochrany oproti dětem ve věku 15 až 18 let.

²²² *Záznam ze zasedání Rady vlády ČR pro lidská práva ze dne 27. května 2019.* Úřad vlády České republiky, oddělení sekretariátu Rady vlády pro lidská práva, s. 2-3. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/cinnost-rady/zasedani-rady/Zapis-Rada-27-5-_1.doc.

²²³ Více informací ke kolektivní stížnosti – Pending complaints, No. 148/2017 International Commission of Jurists (ICJ) v. Czech Republic. Dostupné z: https://www.coe.int/en/web/european-social-charter/pending-complaints/-/asset_publisher/1f8ufoBY2Thr/content/no-148-2017-international-commission-of-jurists-icj-v-czech-republic?inheritRedirect=false&redirect=https://www.coe.int/en/web/european-social-charter/pending-complaints?p_p_id=101_INSTANCE_1f8ufoBY2Thr&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-4&p_p_col_count=1.

Závěr

Úmluva o právech dítěte letos slaví významný mezník, 30 let od svého přijetí, a je otázkou, v jaké míře si svět a hlavně samotné děti uvědomují svých práv. Dítě je dnes již vnímáno jako osoba, které od narození náleží určitá práva a může je vykonávat, a v případě, že se jí těchto práv nedostává, může se těchto práv dožadovat.

Je zřejmé, že za tu dobu došlo na poli mezinárodního práva k vývoji nemalého rejstříku mezinárodních dokumentů, včetně těch, které se věnují dětem v konfliktu se zákonem. Jejich ochrana vyplývá z mezinárodněprávních dokumentů obecných, které se uplatňují vůči „všem lidem“ a implicitně i vůči dítěti. Vedle toho jsou děti chráněny zvláštními dokumenty, které jim poskytují ochranu z důvodu jejich zvláštního postavení. Mezi ně se řadí i Úmluva o právech dítěte, konkrétně pak její článek 40 a článek 37 jsou významné pro oblasti soudnictví ve věcech dětí.

Jak bylo již mnohokrát v této práci uvedeno, děti v konfliktu se zákonem, jsou zvláště zranitelnými osobami, často závislími na rozhodování dospělých. S ohledem na jejich specifické postavení je nezbytné jim umožnit a zajistit plné užívání a ochranu práv vyplývajících z mezinárodních standardů a norem soudnictví ve věcech dětí.

Mezi nejdůležitější záruky v případě vstupu dítěte do řízení patří právo na spravedlivý proces. Toto právo spočívá v tom, že dítěti musí být poskytnuty nezbytné záruky, aby řízení a rozhodnutí o protiprávní činu bylo spravedlivé, a aby byly dodrženy jednotlivá procesní práva dítěte jako je právo obviněného být považován za nevinného, právo na právní pomoc či právo být slyšen a efektivně se účastnit řízení.

S dítětem v soudním systému je nutno zacházet s ohledem na jeho věk a vyspělost, ale zároveň je potřeba přizpůsobit řízení také zvláštním potřebám jako mohou být zdravotní postižení, etnický původ. Jak u procesních záruk, tak rovněž u přiměřených úprav musí být dbáno, aby byly uplatňovány od prvního kontaktu dítěte s orgány činnými v trestním řízení a byly uplatňovány po celé řízení, ve všech jeho stádiích. Východiska, ke kterým mezinárodní dokumenty odkazují je koncept restorativní justice s důrazem na reintegraci dítěte a také koncept justice přátelské k dětem. Jedním z hlavních prvků takového systému je maximální užití alternativních opatření namísto tradičního soudního řízení. Je žádoucí, aby rozhodující autority v případě rozhodování o trestu upřednostňovaly pedagogický přístup a rehabilitaci dětského pachatele s důrazem na jeho znovuzачlenění do společnosti. V mnoha případech je sankcí za protiprávní činnost dítěte již samotné řízení o činu. Společnost a podpora komunity se v procesu reintegrace dítěte obzvláště osvědčily a jejich zapojení je dlouhodobě doporučováno. Naopak

čistě represivní přístup nemá mít v soudnictví ve věcech dětí prostor, neboť neslouží žádnému smysluplnému účelu.

Zcela vyloučeny jsou také opatření, která by mohla působit dítěti kruté, nelidské nebo ponižující zacházení. Podobně mezinárodní standardy neschvalují zbavení osobní svobody, avšak v krajních případech, kdy není žádná jiná možnost, a kdy jsou pro to dány důvody stanovené zákonem, je zbavení osobní svobody dítěte umožněno. Příkladem bývá situace, kdy je dítě považováno za nebezpečné pro sebe a své okolí. Vzhledem k závažnosti tohoto zásahu je přísně podmíněno, za jakých podmínek k němu lze přistoupit a pokračovat v něm. Zbavení osobní svobody musí trvat pouze nejkratší možnou dobu a musí být podrobena pravidelnému přezkum. O důležitosti problematiky zbavení osobní svobody dítěte svědčí také skutečnost, že jsou jí věnovány samostatné dokumenty jako například Havanská pravidla.

Mezinárodní a regionální normy a standardy v oblasti trestního soudnictví ve věcech dětí dnes poskytují komplexní právní rámec na podporu a k ochraně práv dětí a k zajištění jejich k přístupu ke spravedlnosti. Významnost této oblasti je evidentní, když i přes rozličné kulturní, sociální a politický kontext, došlo k vývoji poměrně rozsáhlého mezinárodněprávního rámce. Zároveň však ze stejných důvodů není snadné dosáhnout konsensu a z pohledu Organizace spojených národů je nutno zásady a pravidla definovaná v jednotlivých dokumentech považovat za minimální standardy. Státy jsou však plně podporovány, aby poskytovaly dětem ochranu vyšší.

Formulované mezinárodní standardy mají sloužit všem dětem v konfliktu se zákonem a bez pomoci států nelze tento cíl splnit. V tomto ohledu je významná implementace a dohled nad implementací jednotlivých pravidel. Nedostatečná realizace práv dětí v rámci států tvoří často stálo bariéru, která brání dosažení skutečně efektivního a lidskoprávního systému soudnictví ve věcech dětí. K ochraně dětí v soudním systému by státy měly směřovat a přizpůsobit tomu náležitě také své rozpočtové plány. To však není úplně možné v kontextu, kde k tomu není dobrá vůle.

Je nutno také zmínit, že z mezinárodních závazků pro státy vyplývá povinnost prevence, výzkumu a sběru dat. Tyto prvky jsou také velmi důležité pro nejvhodnější nastavení systému soudnictví pro děti v konfliktu se zákonem, neboť se neustále vyvíjí poznatky a znalosti v oblasti vývoje a výchovy dětí a také dochází ke změnám ve společnosti, zejména vlivem zrychleného rozvoje digitálních technologií.

Letos Výbor pro práva dítěte vydal nový Obecný komentář č. 24 zabývající se právem dítěte v trestním soudním systému, který nahrazuje dřívější Obecný komentář č. 10. Tato iniciativa byla vnímána jako pozitivní krok vzhledem k době, která uběhla od vytvoření

původního komentáře. Mezi faktory, které vedly k přijetí nového výkladu Výboru pro práva dítěte v oblasti soudnictví nad dětmi patří rozvoj vědeckých poznatků, nové důkazy o osvědčených praktikách, zveřejnění mnoha relevantních dokumentů, zejména v působnosti OSN a Rady Evropy a v neposlední řadě také potřeba pokrýt specifická témata jako je využití dětí nestátními ozbrojenými skupinami. Nový komentář bezesporu navrátil pozornost k tématu, kterému se věnuje a otevřel další diskusi o zásadách a právech dětí v systému soudnictví a jejich výkladu. Co se týče jeho samotného obsahu, jsou jistě zahrnuta a rozšířena často diskutovaná témata. Například je jistě pozitivem explicitní přístup k dětem trestně neodpovědným, ačkoliv je uveden pouze v části o prevenci, nebo zahrnutí definicí u pojmů, které byly někdy vykládány rozlišně v rámci orgánů a agentur OSN. Část týkající se zbavení osobní svobody byla poměrně rozšířena, ale naopak v kapitole o procesních zárukách v řízení lze zaznamenat jistou snahu o zestručnění výkladu. Obecně se však nezdá, že by nový komentář přinesl tolik nového, v mnohém se opakuje s předchozím výkladem, a ten jen málo podkládá nebo doplňuje novými a vědecky osvědčenými praktikami. Nejeví se ani, že by se inspiroval dokumenty, které vznikly v rámci OSN nebo jiných organizací, když Výbor pro práva dítěte uvádí, že tyto dokumenty nespádají do působnosti současného Obecného komentáře č. 24, neboť ten se zabývá pouze dětmi obviněnými, obžalovanými nebo uznanými vinnými z protiprávního činu. Zda se Výboru pro práva dítěte v komentáři podařilo vybrat a zaktualizovat potřebná témata a oblasti v životě dětí a v jejich delikventním chování a reagovat na ně, bude možno odpovědět až s delším časovým odstupem.

Lze uzavřít, že rozhodně došlo k vývoji dokumentů věnujícím se právům dítěte v oblasti soudnictví ve věcech dětí. Jedná se o velmi širokou oblast, danou také variabilitou situací, v jakých se dítě může nalézat. Mezinárodní právo dětem v konfliktu se zákonem jistě poskytuje mnoho záruk, ale je pak již na každém státu, aby tato práva naplňoval. Ve vztahu k České republice je jedním z aktuálních nedostatků ochrana práv dětí pod 15 let, které mají paradoxně mnohem slabší procesní ochranu než děti trestně odpovědné.

Seznam zkratek

ACHR	Americká úmluva o lidských právech
ACRW	Africká charta práv a blaha dítěte
AU	Africká unie
CRC	Úmluva OSN o právech dítěte
ECHR	Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
ECOSOC	Hospodářská a sociální rada OSN
ECtHR	Evropský soud pro lidská práva
ESC	Evropská sociální charta
HRC	Výbor pro lidská práva
ICESCR	Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech
ICPPR	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
OAS	Organizace amerických států
OUA	Organizace africké jednoty
OSN	Organizace spojených národů
Rada	Rada vlády České republiky pro lidská práva
UDHR	Všeobecná deklarace lidských práv
UNICEF	Dětský fond OSN
UNODC	Úřad OSN pro drogy a kriminalitu
ZSVM	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Seznam použitých zdrojů

I. Učebnice a monografie

LIEFAARD, Ton. *Deprivation of Liberty of Children in Light of International Human Rights Law and Standards*, Antwerp/Oxford/Portland: Intersentia Publishing 2008, s. 22-26, 33-37 (chapter 2). Dostupné z: <https://research.vu.nl/en/publications/deprivation-of-liberty-of-children-in-light-of-international-huma>.

LIEFAARD, Ton. *Juvenile justice from an international children's rights perspective* In *Routledge International Handbook of Children's Rights Studies*. London: Routledge, 2015, s. 234-256. Dostupné z: <https://doi.org/10.4324/9781315769530>.

ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3. dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 26, 69, 74, 80. Beckova skripta. ISBN 978-80-7400-318-9.

VAN BUEREN, Geraldine. *The international law on the rights of the child*. Hague: Nijhoff, 1998, s. 7-8, 12-24, 171-173. ISBN 90-411-1091-7.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář. 3. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011, odst. 6. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-350-9.

II. Odborné články

DROHAN, Madelaine; FAUSTINI, Patrizia. *For every child, answers: 30 years of research for children at UNICEF Innocenti* [online]. UNICEF, 2019, s. 49. ISBN 9788865220573. Dostupné z <https://www.unicef.org/media/62206/file/For-every-child-answers-2019.pdf>.

FLORESCU, SIMONA; LIEFAARD, TON; BRUNING, MARIËLLE. *Children's rights and the European Convention on Human Rights*. NJCM-Bulletin 40(4): 2015, s. 451-453. Dostupné také z: https://njcm.nl/wp-content/uploads/ntm/40-4_Special_Florescu.Liefaard.Bruning.pdf.

HULMÁKOVÁ, Jana. *Delikventní mládež ve významných mezinárodních dokumentech*. *Trestněprávní revue*. 2009, 8(12), 365-370. ISSN 1213-5313.

JÍLEK, Dalibor. *Studie o právech dítěte: implementace zkušeností dobré praxe ve vzdělávání v oblasti práv dětí ve Švýcarsku do podmínek ochrany práv dětí v České republice*. Brno: Česko-britská, 2011, s. 33. ISBN 978-80-260-0377-9.

LHOTSKÝ, Jan. *Specifika regionální ochrany lidských práv: Africký soud pro lidská práva a práva národů* In *COFOLA 2011: the Conference Proceedings*, 1. edition. Brno: Masaryk University, 2011, s. 4. Dostupný z: https://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2011/files/normotvorba/Lhotsky_Jan_6134.pdf.

MATIAŠKO, Maroš. *Modely systémov súdnictva pre mládež*. Trestněprávní revue. 2011, 10(9), 232-243. ISSN 1213-5313.

UNITED NATIONS CHILDREN'S FUND. *Juvenile Justice in Innocenti Digest 3*. UNICEF Innocenti Research Centre, Florence, Italy (forthcoming in 2002), January 1998, s. 6.

III. Právní předpisy

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže

IV. Akademické práce

MATIAŠKO, Maroš. Soudnictví ve věcech mládeže - trestněprocesní aspekty. 2010 Rigorózní práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/69733>.

V. Mezinárodní smlouvy

Additional Protocol to the American Convention on Human Rights in the Area of Economic, Social and Cultural Rights ("Protocol of San Salvador"), The Organization of American States, 17. 11. 1988. Dostupné z: [https://www.oas.org/dil/1988%20Additional%20Protocol%20to%20the%20American%20Convention%20on%20Human%20Rights%20in%20the%20Area%20of%20Economic,%20Social%20and%20Cultural%20Rights%20\(Protocol%20of%20San%20Salvador\).pdf](https://www.oas.org/dil/1988%20Additional%20Protocol%20to%20the%20American%20Convention%20on%20Human%20Rights%20in%20the%20Area%20of%20Economic,%20Social%20and%20Cultural%20Rights%20(Protocol%20of%20San%20Salvador).pdf).

Additional Protocol to the European Social Charter Providing for a System of Collective Complaints. Council of Europe, Strasbourg, 9. 11. 1995. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007cdad>.

African Charter on Human and Peoples' Rights. African Union, 27. 6. 1981. Dostupný z: https://au.int/sites/default/files/treaties/36390-treaty-0011_-_african_charter_on_human_and_peoples_rights_e.pdf.

African Charter on the Rights and Welfare of the Child. African Union. Dostupné z: https://au.int/sites/default/files/treaties/36804-treaty-0014_-_african_charter_on_the_rights_and_welfare_of_the_child_e.pdf.

American Convention on Human Rights („Pact of San José“). The Organization of American States, 22. 11. 1969. Dostupné zde: https://www.oas.org/dil/access_to_information_American_Convention_on_Human_Rights.pdf.

Declaration of the Rights of the Child. United Nations, 20. 11. 1959. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20130926070812/http://www.un.org/cyberschoolbus/humanrights/resources/child.asp>.

European Convention on Human Rights. Council of Europe, 4. 11. 1950. Dostupné zde: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf.

Geneva Declaration on the Rights of the Child. United Nations, 26. 9. 1924. Dostupná z: <http://www.un-documents.net/gdrc1924.htm>.

The American Declaration of the Rights and Duties of Man ("The Bogota Declaration"). The Ninth International Conference of American States, 1948. Dostupné z <http://hrlibrary.umn.edu/oasinstr/zoas2dec.htm>.

The International Covenant on Civil and Political Rights. United Nations, 19. 12. 1966. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>.

The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. United Nations, 19. 12. 1966. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cescr.aspx>.

The United Nations Convention on the Rights of the Child. The United Nations, 20. 11. 1989. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>.

VI. Ostatní dokumenty mezinárodních organizací a kvazisoudních orgánů

Hospodářská a sociální rada OSN

Basic principles on the use of restorative justice programmes in criminal matters. ECOSOC Resolution 2002/12, 37th plenary meeting, 24. 7. 2002. Dostupné z: <https://www.un.org/en/ecosoc/docs/2002/resolution%202002-12.pdf>.

Guidelines for Action on Children in the Criminal Justice System. ECOSOC Resolution 1997/30, 21. 7. 1997. Dostupné: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CriminalJusticeSystem.aspx>.

Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime. ECOSOC Resolution 2005/20, 36th plenary meeting, 22. 7. 2005. Dostupné z: <https://www.un.org/en/ecosoc/docs/2005/resolution%202005-20.pdf>.

United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty. Adopted and proclaimed by General Assembly resolution 45/113 of 14 December 1990. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/JuvenilesDeprivedOfLiberty.aspx>.

Úřad OSN pro drogy a kriminalitu

UNODC, *Handbook on Restorative justice programmes* [online]. New York: 2006. ISBN 13: 978-92-1-133754-9. Dostupná z: http://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/06-56290_Ebook.pdf.

UNODC. *Manual for the measurement of juvenile justice indicators*. New York: 2006, s. 54. Dostupné z: https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Manual_for_the_Measurement_of_Juvenile_Justice_Indicators.pdf.

Výbor pro lidská práva

HUMAN RIGHTS COMMITTEE. *Concluding observations on the third periodic report of the Czech Republic* [online]. Dokument OSN CCPR/C/CZE/CO/3*, 22. 8. 2013, odst. 20. Dostupné z: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsqYZbsssGdWEvN0SYW6jwU%2bSnlGcE7KqgN%2f9T0YUwGPEQxWpMZeAqykpqHzoqoHU0wBCWwoOOrSadzIpaZ9Mr4Oz21tkQoH2brDAoWjWs0n8>

HUMAN RIGHTS COUNCIL. *General Comment No. 17, (Article 24)*. Dokument OSN 1989. Dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CCPR/Shared%20Documents/1_Global/INT_CCPR_GEC_6623_E.doc.

HUMAN RIGHTS COUNCIL. General Comment No. 32 – Article 24: Right to equality before courts and tribunals and to a fair trial. Dokument OSN CCPR/C/GC/32, 23. 8. 2007. Dostupné z: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsrdB0H115979OVGGB%2bWPAXhRj0XNTTvkGfHbxAcZSvX1OsJj%2fiyRmVA4IiMvUt2NIGKqqg2nh1qOE2hX5xoGtKE2v2YSQVV1Rv5NitNbSYwp>.

HUMAN RIGHTS COUNCIL. *Report of the Special Rapporteur on the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health*. 10. 4. 2018, A/HRC/38/36, odst. 55. Dostupné z: <http://daccess-ods.un.org/access.nsf/Get?Open&DS=A/HRC/38/36&Lang=E>.

HUMAN RIGHTS COUNCIL. *Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights: Access to Justice*. OSN dokument A/HRC/25/35, 16. 12. 2013, odst. 6-7. Dostupné z: <https://undocs.org/en/A/HRC/25/35>.

Výbor pro práva dítěte

COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention, Concluding observations: Czech Republic* [online]. 4. 8. 2011, CRC/C/CZE/CO3-4, odst. 69-70. Dostupné z: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d>

%2fPPRiCAqhKb7yhsrpiCE%2fy0jVxzg5%2bV8i7pht4H4a4pAWsJL3pa
%2fvZCeSaVBbp1g77ZAaHTDQ9mJG8VIti46tzmjcvP%2fVoFNzfm%2f1WVG%2bKM
%2fced2V99WuxIcPh.

THE COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. *General Comment No. 10*, Dokument
OSN CRC/C/GC/10, 25. 4. 2007. Dostupné z:
[https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC](https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f10&Lang=en)

THE COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. *General Comment No. 12*, Dokument
OSN CRC/C/GC/12, 20. 7. 2009. Dostupné z:
[http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d](http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsqIkirKQZLK2M58RF%2f5F0vHKTUsoHNPBW0noZpSp5d6MSKiT09ePYFY4cH5tmyyvg%2fzVvi%2bJDuaCgf7NB%2bqHeFDlerQVMa5D11979EtHr%2bnA)
%2fPPRiCAqhKb7yhsqIkirKQZLK2M58RF
%2f5F0vHKTUsoHNPBW0noZpSp5d6MSKiT09ePYFY4cH5tmyyvg%2fzVvi
%2bJDuaCgf7NB%2bqHeFDlerQVMa5D11979EtHr%2bnA.

THE COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. *General Comment No. 24*, Dokument
OSN CRC/C/GC/24, 18. 9. 2019. Dostupné z:
[http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d](http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsqIkirKQZLK2M58RF%2f5F0vEnG3QGKUxFivhToQfjGxYjV05tUAIgpOwHQJsFPdJXCiixFSrDRwow8HeKLLh8cOw1SN6vJ%2bf0RPR9UMtGkA4)
%2fPPRiCAqhKb7yhsqIkirKQZLK2M58RF
%2f5F0vEnG3QGKUxFivhToQfjGxYjV05tUAIgpOwHQJsFPdJXCiixFSrDRwow8HeKLLh8c
Ow1SN6vJ%2bf0RPR9UMtGkA4.

Valné shromáždění OSN

Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners. Adopted by the First United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, held at Geneva in 1955, and approved by the Economic and Social Council by its resolutions 663 C (XXIV) of 31 July 1957 and 2076 (LXII) of 13 May 1977. Dostupné z:
<https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/treatmentprisoners.pdf>.

United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency (The Riyadh Guidelines). Adopted and proclaimed by General Assembly resolution 45/112 of 14 December 1990, článek I. odst. 3. Dostupné z:
<https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/PreventionOfJuvenileDelinquency.aspx>.

United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice ("The Beijing Rules"). Adopted by General Assembly resolution 40/33 of 29 November 1985, článek 3.3. Dostupné z:
<https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/beijingrules.pdf>.

United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules). Adopted by General Assembly resolution 45/110 of 14 December 1990. Dostupné z:
<https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/tokyorules.pdf>.

VII. Internetové zdroje

Comments on Draft General Comment No. 24 (201x), replacing General Comment 10 (2007) on Children's rights in juvenile justice, Department of Child Law. Leiden Law School, Leiden University, The Netherlands, s. 4. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/GC10/LeidenUniversityNetherlands.docx>.

Prof. Nevena Vuckovic Sahovic, CRC member 2003-2009. *Comments on Draft revised General Comment No. 10 (2007) on children's rights in juvenile justice.* Dostupné z: https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/GC10/CRC_former_member_NevenaVuckovicSahovic.docx.

UNICEF. *History of child rights: International standards have advanced dramatically over the past century – explore the milestones* [online]. [cit. 2019-11-20]. Dostupné z: <https://www.unicef.org/child-rights-convention/history-child-rights>.

HOFSCHNEIDROVÁ, Anna. *Ochrana práv dětí v konfliktu se zákonem v mezinárodněprávních dokumentech.* Liga lidských práv, Brno 2014. Dostupné z: <http://llp.cz/publikace/ochrana-prav-deti-v-konfliktu-se-zakonom-v-mezinarodnepravnich-dokumentech/>. ISBN 978-80-87414-19-4. Dostupné z: <http://llp.cz/publikace/ochrana-prav-deti-v-konfliktu-se-zakonom-v-mezinarodnepravnich-dokumentech/>.

HOFSCHNEIDEROVÁ, Anna; MATIAŠKO, Maroš. *Soudnictví ve věcech dětí mladších patnácti let: Systémové doporučení Ligy lidských práv č. 10.* Olomouc, Praha: Liga lidských práv, 2014.

Human Rights Committee, Introduction: Monitoring civil and political rights [online]. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR), c1996-2019 [cit. 2019-11-21]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CCPR/Pages/CCPRIntro.aspx>.

Children's Right in Juvenile Justice, Amnesty International's Observations to the United Nations Committee on the Rights of the Child on Draft General Comment No. 24 (201x). London: 2019, s. 5. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/GC24/AmnestyInternational.docx>.

Návrh priorit rady vlády pro lidská práva, Práva dítěte v soudním řízení [online]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/cinnost-rady/zasedani-rady/PRIORITY-RADY-VLADY-PRO-LIDSKA-PRAVA-final.docx>.

Ratification Status for CRC - Convention on the Rights of the Child [online]. UN Treaty Body Database. [cit. 2019-11-17]. Dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Treaty.aspx?Treaty=CRC&Lang=en.

The Committee on Economic, Social and Cultural Rights, Introduction: Monitoring the economic, social and cultural rights [online]. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR), c1996-2019 [cit. 2019-11-21]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CESCR/Pages/CESCRIntro.aspx>.

The Committee on the Rights of the Child, Introduction: Monitoring children's rights [online]. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR), c1996-2019 [cit. 2019-11-21]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CESCR/Pages/CESCRIntro.aspx>.

Usnesení Rady vlády ČR pro lidská práva ze dne 27. 5. 2019 k prioritám Rady [online]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/cinnost-rady/zasedani-rady/usneseni-priority.docx>.

Více informací ke kolektivní stížnosti – Pending complaints, No. 148/2017 International Commission of Jurists (ICJ) v. Czech Republic. Dostupné z: https://www.coe.int/en/web/european-social-charter/pending-complaints/-/asset_publisher/1f8ufoBY2Thr/content/no-148-2017-international-commission-of-jurists-icj-v-czech-republic?inheritRedirect=false&redirect=https://www.coe.int/en/web/european-social-charter/pending-complaints?p_p_id=101_INSTANCE_1f8ufoBY2Thr&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-4&p_p_col_count=1.

Významné dny: Deklarace práv dítěte. *Informační centrum vlády* [online]. 20.11.2009 [cit. 2019-11-20]. Dostupné z: <https://icv.vlada.cz/cz/tema/deklarace-prav-ditete-63749/tmplid-560/>.

Záznam ze zasedání Rady vlády ČR pro lidská práva ze dne 27. května 2019. Úřad vlády České republiky, oddělení sekretariátu Rady vlády pro lidská práva, s. 2-3. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/cinnost-rady/zasedani-rady/Zapis-Rada-27-5-_1.doc.

VIII. Seznam použité judikatury

Nejvyšší soud Spojených států amerických

Roper v. Simmons, 543 U.S. 551 (2005)

Evropský soud pro lidská práva

Adamkiewicz proti Polsku, rozsudek ze dne 2. 3. 2010, stížnost č. 54729/00

Blokhin proti Rusku, rozsudek Velkého senátu ze dne 23. 3. 2016, stížnost č. 47152/06

Guvec proti Turecku, rozsudek ze dne 20. 1. 2009, stížnost č. 70337/01, odst. 109-110.

Korneykova proti Ukrajině, rozsudek ze dne 19. 1. 2012, stížnost č. 39884/05

Nart proti Turecku, rozsudek ze dne 6. 5. 2008, stížnost č. 20817/04, odst. 34.

Panovits proti Kypru, rozsudek ze dne 11. 12. 2008, stížnost č. 4268/04

Salduz proti Turecku, rozsudek Velkého senátu ze dne 27. 11. 2008, stížnost č. 36391/02

S. C. proti Spojenému království, rozsudek ze dne 15. 6. 2004, stížnost č. 60958/00

Selçuk proti Turecku, rozsudek ze dne 10. 1. 2006, stížnost č. 21768/02, odst. 35.

T. proti Spojenému království, rozsudek Velkého senátu ze dne 16. 12. 1999, stížnost č. 24724/94

Tyrer proti Spojenému království, rozsudek ze dne 25. 4. 1978, stížnost č. 5856/72

V. proti Spojenému království, rozsudek Velkého senátu ze dne 16. 12. 1999, stížnost č. 24888/94

Práva dítěte v mezinárodních dokumentech v oblasti soudnictví ve věcech mládeže

Abstrakt

Děti v konfliktu se zákonem patří mezi zvláště zranitelné skupiny osob. Jejich zranitelnost v tomto případě vyplývá z kombinací faktorů. Z jedné strany je zranitelnost dítěte dána jeho častou závislostí na dospělých osobách a jeho specifickým postavením dítěte, na druhé straně je pro práva dítěte riziková rovněž samotná situace, kdy se dítě dostává do styku se systémem trestního soudnictví. I v těchto situacích je však dítě stále plnohodnotným nositelem práv a může se těchto práv a jejich ochrany dožadovat. Každý stát by měl proto zajistit odpovídající ochranu delikventním dětem a dbát tak svých mezinárodních závazků.

Na půdě Organizace spojených národů vzniklo mnoho dokumentů závazných i doporučujících, které společně vytváří mezinárodněprávní standardy a normy soudnictví ve věcech dítěte. Za nejvýznamnější dokument je považována Úmluva o právech dítěte z roku 1989, která letos slaví 30 let od svého přijetí. Pro tuto práci mají význam zejména čtyři obecné principy Úmluvy o právech dítěte společně se zvláštními principy pro oblast trestního systému soudnictví dětí zakotvenými v článku 40 a článku 47.

Jak se mezinárodní dokumenty staví k delikventním dětem, a jakým způsobem balancují zájem na ochraně společnosti a zájmy a blaho dítěte bude více zkoumáno v této práci. Záměrem práce je hlavně zmapovat jednotlivá práva, která dětem v konfliktu se zákonem náleží podle jednotlivých mezinárodněprávních dokumentů OSN. Práce identifikuje konkrétní práva a jejich význam z pohledu mezinárodního práva a rovněž povinnosti, které z toho vyplývají státům. Dále jsou dotčeny konkrétní zásady, které systém soudnictví ve věcech dětí provází a také záruky spravedlivého procesu. V poslední části se práce soustředí na implementaci mezinárodních standardů v České republice, kdy jsou zdůrazněny nedostatky vytýkané Výborem OSN pro práva dítěte a Výborem OSN pro lidská práva.

Klíčová slova

Práva dítěte, Lidská práva, Přístup ke spravedlnosti

The Rights of a Child in International Documents in Juvenile Justice

Abstract

Children in conflict with the law are a particularly vulnerable group. This vulnerability results from their specific status as children as well as their contact with the justice system. Generally, children are vulnerable due to their frequent dependence on adults and societal views that children are subordinate to them. When children, who are already vulnerable due their status, come into contact with the criminal justice system, their rights are at further risk for violation. However, even in these situations, the child is still a fully-fledged bearer of his or her rights and can claim protection and fulfillment thereof. Therefore, each state should ensure adequate protection for children in conflict with the law thus respecting its obligations stipulated in international law.

Many binding and non-binding documents were adopted by various bodies within the United Nations (UN). Taken together, these documents form the international legal standards and norms on which the international juvenile justice framework is based. This year, the United Nations Convention on the Rights of the Child of 1989 (UNCRC), which is considered to be the most important document informing the international juvenile justice framework, celebrates its 30th anniversary. In particular, the four general principles of the UNCRC, together with its principles that specifically focus on juvenile justice as enshrined in Article 40 and Article 47, are relevant to this theses.

This thesis examines the manner in which international documents deal with children in conflict with the law and analyses how these documents go about balancing the child's interests and well-being with the interests of society. The main aim of the thesis is to map the individual rights that are provided to children in conflict with the law by UN international law documents. The thesis identifies specific rights and their importance from the perspective of international law as well as highlighting the corresponding obligations of States. The specific principles underlying the child justice system, as well as the guarantees of a fair trial, are also considered. In the last part of the theses, the focus is on the implementation of international standards in the Czech Republic with an emphasis on the deficiencies pointed out by the UN Committee on the Rights of the Child and the UN Committee on Human Rights.

Keywords

Rights of a Child, Human Rights, Access to Justice